

Turistička ponuda Rastoka s aspekta putničkih agencija

Mujić, Jurica

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:751925>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

JURICA MUJIĆ

TURISTIČKA PONUDA RASTOKA S
ASPEKTA PUTNIČKIH AGENCIJA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2016.

JURICA MUJIĆ

**TURISTIČKA PONUDA RASTOKA S
ASPEKTA PUTNIČKIH AGENCIJA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Mentor: Ivan Pukšar, mag.oecc.

Kolegij: Poslovanje turističkih agencija

Karlovac, siječanj 2016.

SAŽETAK

Rastoke su vodeničarsko naselje smješteno na magistralnom putu od Zagreba preko Karlovca prema Plitvičkim jezerima te sjevernom i srednjem Jadranu. Svojim položajem i prirodnim atrakcijama predstavljaju svojevrsan uvod u svjetski poznata i priznata Plitvička jezera, pa se često i prozivaju «malim Plitvicama».

Ovaj rad daje pregled o razvoju turizma u Rastokama kao i utjecaju istog na bližu okolinu. Nadalje, iznose se podaci o povijesnom razvoju Rastoka, prirodnim atrakcijama lokacije, znamenitostima te turističkim potencijalima okruženja. U radu su izneseni podaci o receptivnim kapacitetima kao i strukturi i dinamici turista u razdoblju od 2010. do 2014. godine. Posebna je pozornost posvećena agencijskom poslovanju na području Rastoka, odnosno važnosti uvrštavanja istih u ponudu putničkih agencija, te prednostima i nedostacima takve poslovne politike.

Ključne riječi: Rastoke, turistički potencijali, putničke agencije

SUMMARY

Rastoke is a watermill village situated on the main road from Zagreb through Karlovac to Plitvice lakes and northern and central Adriatic. With its location and natural attractions represent an introduction to the world-famous and recognized Plitvice Lakes , and are often called " small Plitvice ."

This paper reviews the development of tourism in Rastoke and the impact of the same on the immediate surroundings. Furthermore, the findings about the historical development of Rastoke , natural attractions sites , landmarks and tourist potentials of the surroundings . The paper presents data on the receptive capacity as well as the structure and dynamics of tourists in the time range from 2010. to 2014. Special attention is paid to dealings of travel agencies in the area of Rastoke, and the importance of including Rastoke in the offer of travel agencies , as well as the advantages and disadvantages of such a business policy.

Keywords: Rastoke, tourist potentials, travel agencies

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj izrade rada.....	1
1.2. Izvori podataka, metode prikupljanja i obrade podataka.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. OPĆI PODACI O RASTOKAMA.....	4
2.1. Kratka povijest Rastoka.....	4
2.2. Rastoke danas.....	6
3. TURISTIČKI RESURSI LOKALITETA.....	8
3.1. Prirodni turistički resursi.....	8
3.1.1. Klima i osnovna obilježja klime.....	9
3.1.2. Geomorfološki oblici.....	10
3.1.3. Flora i fauna.....	11
3.1.4. Zaštićeni krajobraz Slunjčica.....	13
3.2. Antropogeni turistički resursi.....	16
3.2.1. Prirodne atrakcije.....	17
3.2.2. Kulturno povijesna baština.....	17
3.2.3. Rastoke kao nositelj turističke ponude.....	20
4. TURISTIČKA PONUDA RASTOKA.....	23
4.1. Osvrt na razvoj turizma na području Rastoka.....	23
4.1.1. Razvoj turizma Rastoka do formiranja Republike Hrvatske.....	24
4.1.2. Razvoj turizma od formiranja Republike Hrvatske.....	27
4.1.3. Turistički potencijali Rastoka u današnjem vremenu.....	28
4.1.4. Važnost Rastoka u turističkom razvoju grada Slunj.....	28
4.2. Struktura i dinamika turista.....	29
4.3. Receptivni kapaciteti.....	32

4.3.1. Smještajni kapaciteti Rastoka.....	33
4.3.2. Hotelijersko – ugostiteljski kapaciteti Rastoka.....	34
5. RASTOKE KAO DIO PONUDE PUTNIČKIH AGENCIJA.....	35
5.1. Važnost uvrštavanja Rastoka u agencijsku ponudu.....	36
5.2. Turističke agencije na području Rastoka.....	36
5.3. Međuagencijska suradnja i posredovanje.....	36
5.3.1. Tuzemne agencije.....	37
5.3.2. Inozemne agencije.....	37
5.4. Upravljanje zaštićenim krajobrazom Slunjčice.....	37
5.4.1. Institucije Grada Slunja.....	38
5.4.2. Institucije Karlovačke županije i Republike Hrvatske.....	39
5.4.3. Vizija razvoja Rastoka kao destinacije.....	40
6. ZAKLJUČAK.....	44
LITERATURA.....	45
POPIS TABLICA.....	46
POPIS SLIKA.....	47
POPIS PRILOGA.....	48

1. UVOD

Rastoke su po svojim prirodnim i kulturnim vrijednostima, te po turističkoj privlačnosti najvažnija atrakcija na području Grada Slunja. Prostor Rastoka nije izoliran od okruženja, nego je u međuodnosu s njime i kao takvog ga treba promatrati. U turizmu je ta povezanost jako naglašena pa posjetitelje privlače ne samo atrakcije u Rastokama, nego i ostale atrakcije u neposrednom ali i širem okruženju. Sve atrakcije treba „uvezati“ u različite turističke proizvode prema pojedinim tržišnim segmentima, kako bi se povećala atraktivnost cijeloga područja i posjetiteljima osigurala ponuda različitih mogućnosti – od kratkog, usputnog posjeta, preko cjelodnevnog pa i višednevnog boravka.

Budući da intenziviranje turističkih i sportsko – rekreacijskih aktivnosti, s jedne strane otvara mogućnost unapređivanja ekonomskih prilika stanovništva kroz mogućnost plasmana domaćih proizvoda, izgradnju i ponudu smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta te pronalaženje zaposlenja u turizmu, ali istovremenu predstavljaju direktnu prijetnju očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti područja kao i tradicionalnom načinu života, potrebno je sustavno i detaljno planirati i nadzirati razvoj turizma i rekreacije u pogledu prostora, vrste dopuštenih aktivnosti i određivanja broja posjetitelja kako bi se spriječili mogući negativni učinci.

1.1. Predmet i cilj izrade rada

Predmet istraživanja su Rastoke, njihova povijest i prirodni resursi kojima raspolažu, te razvoj turizma kroz agencijske posrednike i pojedinačne goste.

Cilj ovoga istraživanja je dokazati utjecaje različitih faktora koji utječu na razvoj turizma u Rastokama i samom gradu Slunju te budućnost turizma s obzirom na područje zaštićenog krajobraza, te ograničeni prostor i kapacitete.

1.2. Izvori podataka, metode prikupljanja i obrade podataka

Pri istraživanju i formiranju rezultata istraživanja korištena je stručna i znanstvena literatura vezana uz temu završnog rada, podaci dobiveni iz različitih studija, Internet i službeni dokumenti institucija Republike Hrvatske. Prilikom izrade rada korištena je metoda desk istraživanja.

U obradi teme završnog rada korištena je metoda deskripcije, metoda sinteze i analize te metoda komparacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je prikazan kroz šest različito povezanih poglavlja.

U uvodu završnog rada izneseni su razlozi obrade zadane teme, te načini prikupljanja i obrade istih podataka kao i metodologija izrade rada.

U drugom poglavlju završnog rada iznesena je kratka povijest nastanka Rastoka, s posebnim naglaskom na povijesni aspekt i razloge, te potrebe razvoja Rastoka kao vodeničarskog naselja. Nadalje se fokus usmjerio ka današnjoj funkciji Rastoka i važnosti očuvanja i unapređenja postojećeg lokaliteta.

Treće poglavlje završnog rada nosi naziv Turistički resursi lokaliteta i sadrži opće informacije o klimatološkim prilikama područja, životinjskoj i biljnoj raznolikosti, s naglašavanjem važnosti zaštite područja Rastoka, to jest cijelog riječnog toka rijeke Slunjčice. Nadalje, fokus se usmjerava na atrakcije kojima prostor obiluje, te na kulturno-povijesni razvoj sa zaključkom na potrebitost određivanja prioriteta, tj. nositelja turističke ponude.

U četvrtom poglavlju koje nosi naziv Turistička ponuda Rastoka osvrćemo se na povijesni razvoj turizma Rastoka od njihova nastanka, stjecanja zaštite lokaliteta od strane UNESCO-a, do unapređenja turističkih potencijala u današnjem vremenu. Nadalje u obradi teme posebna pažnja se posvetila strukturi posjetitelja lokaliteta i dinamici njihovih dolazaka s jedne strane te smještajnih i ugostiteljskih potencijala potrebnih za prihvata s druge strane.

Rastoke kao dio ponude putničkih agencija naziv je petog poglavlja završnog rada gdje su navedeni razlozi i mogućnosti uvrštavanja Rastoka u agencijsku ponudu tuzemnih i inozemnih agencija s naglaskom na možebitnu suradnju istih s agencijama koje djeluju na području. Nadalje, navode se prednosti i nedostaci takve ponude za obje strane, tj. za Rastoke kao zaštićeni krajobraz, te agencija koje su donošenjem Pravilnika o posjećivanju lokaliteta značajno ograničene u svojoj ponudi. Obrađuje se i tema utjecaja nadležnih institucija na svim

razinama u ograničavanju širenja možebitne ponude lokaliteta i suradnje s putničkim agencijama, kao i vizija razvoja turističkih potencijala.

2. OPĆI PODACI O RASTOKAMA

Na magistralnom putu od Zagreba preko Karlovca prema Plitvičkim jezerima, sjevernom i srednjem Jadranu smjestilo se vodeničarsko naselje – Rastoke. Samo ime nam govori da se tu nešto rastače, a to je rijeka Slunjčica koja se preko sedrenih stijena ulijeva u rijeku Koranu, a u svojem toku kroz Rastoke stvara mnoštvo malih jezera, brzaka i slapova od kojih su najpoznatiji Buk, Hrvoje i Vilina kosa.

Rastoke su zapravo prvi susret i uvod u svjetski poznata Plitvička jezera. Za razliku od tih jezera, Rastoke su posebne i po tom što se u mnoštvu slapova i bogatstvu zelenila ispreplelo ljudsko naselje. Zbog te posebnosti, skladnosti, te povijesne, etnografske i osebujne graditeljske i narodne kulturne baštine (mlinice žličare, stupe, koševi, stambene zgrade s terasama (ganjcima) iznad vode, gospodarski objekti, stare gradine...) Rastoke su 1962. godine ubilježene kao prirodne i urbane rijetkosti i stavljene pod zaštitu Konzervatorskog zavoda Hrvatske u Zagrebu, a Zavod za zaštitu prirode SRH, godine 1964. na prijedlog općine Slunj, donosi rješenje kojim se utvrđuje da rijeka Slunjčica kod Slunja „ima svojstvo zaštićenog objekta prirode kao rezervat prirodnog predjela te se određuje upis tog objekta u Registar zaštićenih objekata prirode“. Od 1969. godine Rastoke su upisane u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu (pod registarskim brojem 181).¹

2.1. Kratka povijest Rastoka

Postanak i razvitak Slunja i Rastoka baš na sutoku Slunjčice i Korane uvjetovali su u prošlosti burni povijesni događaji te vrlo povoljan geografski, strateški i gospodarski položaj na tom prostoru.

I u prošlosti i danas preko Slunja prolaze važne prometnice sjever – jug te od istoka i Bosne prema zapadu, tj. sjevernom Jadranu. I ranije, dok još nije bilo podignutih mostova, baš na ovom sutoku rijeka omogućeno je intenzivnije komuniciranje stanovništva i kretanje raznih vojski preko dubokih kanjona Korane i Slunjčice. Gledajući u geografskom smislu tu se baš susreće plodno istočno poljoprivredno područje sa zapadnim krškim stočarskim krajem i

¹ Žalac, T., Rastoke na slapovima Slunjčice, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 9

golelim šumskim kompleksima Male Kapele, zbog čega je slunjsko tržište godinama bilo poznato po razmjeni jednih i drugih dobara.

Grad Slunj prvo se spominje još u doba ranog feudalizma, tj. u 12. stoljeću, kao feudalna utvrda koju je kralj Bela III. darovao krčkim knezovima (1139.), kasnijim Frankopanima. Slunj se pod zaštitom krčkih Frankopana mirno razvijao sve do 16. stoljeća, tj. do turskih provala i paljenja .²

Neko vrijeme (u 15. stoljeću) utvrda Slunj s posjedima bila je prodana Zrinskim, ali je ponovno i najduže bila vlasništvo loze Frankopana. Od slunjskih Frankopana najpoznatiji je hrvatski ban Franjo Frankopan Slunjski (1536. – 1572.) koji je s uspjehom odbijao mnoge turske napade. Turci su, prema povijesnim podacima, više od trinaest puta napadali na utvrđeni grad i mjesto Slunj. Prvi put su uspjeli u nj prodrijeti tek 1578. godine, kada su ga opljačkali i zapalili. 1582. godine opet su ga spalili i opustošili, ali je on ubrzo obnovljen. Nestankom slunjske loze Frankopana Slunj je od 1579. bio najprije pod upravom senjskih kapetana. Godine 1661. dolazi za zapovjednika Slunja Petar Zrinski.

U doba Vojne krajine, Slunj dobiva sve više na važnosti kao vojno i obrambeno središte. 1746. godine osnovana je slunjska regimenta (pukovnija) i Slunj postaje u punom smislu vojno središte.

Zanimljivo je razdoblje Rastoka i Slunja za vrijeme francuske vladavine u ovim krajevima, (1803. – 1813.) kao najistočnijega graničnog dijela Napoleonove imperije. Naime, Francuzi su bili poznati po svojim stručnjacima za izgradnju cesta, prijelaza i mostova te žitnih skladišta. U Slunju i danas kao svjedoci toga vremena strše zidine Napoleonova magazina te prolazi cesta kroz Rastoke prema Lađevcu i Furjanu. Francuzi su bili posebno zainteresirani za Rastoke, gdje su, uz postojeće male, podigli nekoliko većih, dobro opremljenih mlinica.

Kasnije, u drugoj polovici 19. stoljeća, Slunj se brzo razvija kao administrativno – upravni, gospodarski i trgovački centar.

² Žalac, T., op.cit., str. 49

Naseljavanje Rastoka teklo je usporedno s razvitkom Slunja kao trgovišta, ali nešto drukčijim tokom. U prvo vrijeme, pa čak do 19. stoljeća, bile su ovdje po sedrenim slapovima građene samo vodenice za meljavu, bez ljudskih nastambi. One su bile vlasništvo neke veće seljačke zadruge, grupe ljudi ili jednoga sela. Stalno naseljavanje Rastoka počelo je u prvoj polovici 19. stoljeća, nakon izgradnje mostova na Korani i Slunjčici i nove krajiške ceste od Karlovca prema Plitvičkim jezerima. Pokraj postojećih mlinica trebalo je izgraditi kolne pristupe, podignuti stambene i gospodarske zgrade, urediti tokove voda, brane i drugo. U tokove voda nije se smjelo mnogo dirati. Svako je domaćinstvo moralo imati posebno odobrenje (koncesiju) za korištenje određene količine vode i pod kojim uvjetima da obavlja mlinarenje.

Slika 1: Stari grad Slunj

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr (10.09.2015)

2.2. Rastoke danas

Sedrene stijene na kojima danas počivaju Rastoke sa svojim vodenim tokovima, slapovima, biljnim pokrovom i naseljem uobličene su u dvije terase. Na tim rubnim dijelovima terasa podignute su mlinice sa stambenim i gospodarskim zgradama. Prva terasa počinje odmah ispod starog mosta do razine mlinova Holjevaca u Gornjim Rastokama te Vučetinih, Štefanaca i Kovačevića u Donjim Rastokama. Druga je terasa najveća i pruža se iznad rubnog dijela korita Korane, gdje su izgrađeni mlinovi Jareba, Vučetinih, Žalaca, Petrovića u Gornjim te Kovačevića – Belka, Skukana i Štefanaca – Valinih u Donjim Rastokama.

Rastoke zajedno sa starim i arhitektonskim karakterističnim mlinovima i kućama predstavljaju jedinstvenu prirodnu i kulturno – povijesnu cjelinu. Prizori mlinica na Slunjčici rijetkost su u Europi i Hrvatskoj te predstavljaju veliku krajobraznu vrijednost koja je vrlo dobar temelj za razvoj izletničkog i drugog turizma.

Danas postoji velika zainteresiranost ljudi za očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti ovoga kraja. Ukazivanjem na negativne prijetnje, kao što je razvoj neodrživog turizma (što bi npr. uključivalo izgradnju dodatne infrastrukture), svjesni su mogućih loših posljedica za ovaj lokalitet u smislu zaštite prirode, ali isto tako svjesni su i turističkih i gospodarskih potencijala koje ovaj prostor ima.

Slika 2: Rastoke

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr (10.09.2015.)

3. TURISTIČKI RESURSI LOKALITETA

Resursi su opći naziv za prirodne i proizvedene stvari, kao i ljudsko znanje i sposobnosti kojima se može koristiti kao sredstvo za zadovoljavanje potreba neposredno u potrošnji ili posredno u proizvodnji.³

Pojam turistički resursi definira se kao sva sredstva koja se mogu privesti nekoj korisnoj svrsi u turizmu, pri čemu ti resursi moraju imati visok stupanj privlačnosti kako bi svojim karakteristikama privukli određeni segment turističke potražnje. Oni su dio cjeline određenoga geografskog područja, odnosno dio su neke zemlje ili regije, a bogatstvo turističkim resursima je komparativna prednost tih zemalja ili regija u gospodarskom razvoju. Te su komparativne prednosti veće i važnije što resursi imaju veći stupanj privlačnosti jer tim svojstvima privlače veći broj posjetitelja i onaj dio (segment) turističke potražnje prema kojem je razvoj turizma (turističke destinacije) strateški usmjeren. Stoga stručnjaci i znanstvenici turističke resurse, s obzirom na njihova obilježja i na svojstvo privlačenja privremenih posjetitelja (primarno turista) nazivaju i turističkim atrakcijama. Potrebno je naime, upozoriti da svaki turistički resurs ne mora biti turistička atrakcija, ali je svaka turistička atrakcija turistički resurs, jer nemaju svi resursi sposobnost ili ne mogu (jer su nedostupni ili nepoznati) privući turiste ili posjetitelje. S druge strane treba naglasiti da su turističke atrakcije (kad se kao takve prepoznaju) glavni resurs na kojem se razvija turizam.⁴

3.1. Prirodni turistički resursi

Sve prirodne elemente i faktore visokog stupnja privlačnosti koji su odraz geografske cjeline i koji se mogu turistički valorizirati nazivamo prirodnim ili biotropnim resursima. Prema genetskom svojstvu mogu se podijeliti na klimatske, geomorfološke, hidrografske, biogeografske i pejzažne turističke resurse. Oni predstavljaju dobra koja nalazimo u svom okruženju: zemlja (tlo), rudno blago, vode (tekućice i stajačice te podzemne vode), flora i fauna i sl.⁵

³ Mikić, M., Orsag, S., Pološki Vokić, N., Švaljek, S. (ur.), Ekonomski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Masmedia, , 2011., str. 816

⁴ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 125

⁵ Bilen, M., Bučar, K., Osnove turističke geografije, Mikrorad, Zagreb 2004., str. 22

3.1.1. Klima i osnovna obilježja klime

Za razliku od pojma vrijeme, koji označava prosječno stanje atmosferskih prilika na nekom području, klima se definira kao prosječno vrijeme u tijeku jedne godine na nekom području. Klima ovisi o nizu čimbenika kao što su kut upada Sunčevih zraka, geografska širina, raspored kopna i mora, morske struje, nadmorska visina, biljni pokrov, blizina jezera, utjecaj čovjeka i njegovih aktivnosti itd.

Na fiziološke osobine čovjeka, osjećaj ugodnosti i opuštenosti posebno značenje i utjecaj imaju klimatski resursi, u koje ubrajamo klimu koja obilježava i prisutna je na pojedinom području, te klimatska obilježja područja kao što su insolacija, temperatura zraka, relativna vlažnost zraka, količina i vrste oborina te vjetrovi. Pritom, sezonske varijacije vrlo često imaju odlučujuće značenje u određivanju privlačnosti pojedinih klima i odabiru turističke destinacije.⁶

Povoljna klima je jedan od najvažnijih čimbenika turističke privlačnosti nekog mjesta, regije ili veće prostorne jedinice. Budući da je ljudski organizam veoma podložan utjecaju različitih klimatskih elemenata, klimatski uvjeti određene turističke destinacije moraju ljudima odgovarati kako bi ugodno proveli svoj odmor. Jedni tipovi klime djeluju pozitivno na organizam i cjelokupno raspoloženje čovjeka, na njegove fizičke i psihičke funkcije, a drugi pak destimulativno i negativno. Zato čovjek za svoj rekreativni ili kulturni odmor traži prvenstveno ona područja u kojima će biti dobre volje, opušten i raspoložen, tamo gdje će se fizički dobro osjećati.⁷

Područje Slunja i Rastoka obilježava umjerena kontinentalna klima s blagim ljetima i umjereno hladnim zimama, te povoljnim rasporedom oborina. Nadmorska visina je 258 metara. Slunjski prostor je još uvijek povoljan za sve vrste vegetacije, a najbolji klimatski pokazatelj je da tu uspijevaju pitomi kesten i drenak, a gdje oni rastu, tu uspijevaju sve vrste kulturnog bilja i vinove loze, po čemu je ovaj kraj bio poznat još u feudalno doba.

Od travnja do listopada, dok traje vegetacijsko razdoblje, prosječna je temperatura od 16°C do 18°C. Hladnih dana s temperaturom od 0°C ima godišnje od 20 do 40. U ljetnim mjesecima

⁶ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, op.cit., str. 133

⁷ Bilen, M., Bučar, K., op.cit., str. 23

temperatura je viša od 25°C 60 do 80 dana. Godišnji prosjek oborina je 1 295 mm, a najviša padalina ima u siječnju (135mm), travnju i svibnju (104 mm, 114 mm), kolovozu i rujnu (156mm, 126 mm) te prosincu (154 mm), a najmanje u ožujku (63 mm), veljači i lipnju (67 mm). Od vjetrova u ovome kraju 125 dana pušu sjeverni, a 103 dana topli južni i zapadni vjetrovi. Što se magle tiče, najviše je ima u prosincu, siječnju i veljači. Temperatura vode u Slunječici je uvijek iznad 0°C i nikad se ne zamrzava.⁸

3.1.2. Geomorfološki oblici

Pod geomorfološkim resursima podrazumijevamo sve reljefne raznolikosti i bogatstva površinskih i podzemnih oblika nastalih kao rezultat djelovanja endogeni pokreta i egzogenog modeliranja. Osnovni elementi reljefa ne mogu se objasniti samo procesima koji se zbivaju danas, već su odraz klimatskih i drugih prilika u geološkoj prošlosti Zemlje.⁹

U turizmu reljefni oblici na Zemlji (udubljenja i uzvišenja) i geomorfološke pojave u zemlji imaju bitnu ulogu u oblikovanju turističke ponude, ali i u izgradnji brojnih turističkih receptivnih kapaciteta, komunalne i druge infrastrukture. Svi oblici reljefa nisu jednako privlačni i ne mogu se jednako valorizirati, što ovisi ne samo o njihovim obilježjima i svojstvima, već o brojnim drugim obilježjima sredine u kojoj se nalaze.

Rastoke su, kao i Plitvička jezera, tipična pojava krških vapnenačkih područja – golema sedrena naslaga otopljenog vapnenca, koji se još naziva bigar, vapneni mačak, travertin, a po domaći tuf od njemačkog naziva Kaltuff. Ta golema nataložena masa trokutastog oblika na ušću Slunječice ili Slušnice u Koranu široka je 500 m, od kamene litice ispod starog mosta na Slunječici u pravcu slapa Buka duga je 200 m, a visinska razlika od korita Korane je 20 m.¹⁰

Dok su najnovija geološka istraživanja utvrdila da su Plitvička jezera u današnjem obliku relativno mlada tvorevina, tj. stara svega desetak tisuća godina, pa i manje, ali na pojedinim mjestima strše i sedrene gromade stare i više od 40000 godina – za Rastoke se ne može tvrditi da li su starijeg ili mlađeg doba, jer do sada nisu vršena nikakva znanstvena ispitivanja. No može se reći da je stvaranje nove sedrene mase u Rastokama slabije izraženo, jer ljeti kada je

⁸ Žalac, T., op.cit., str. 36-45

⁹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, op.cit., str. 137

¹⁰ Žalac, T., op.cit., str. 29

taloženje rastvorenog vapnenca najintenzivnije, vode Slunjčice uglavnom prolaze kroz struge i mlinice. Međutim daljnji tok Korane iza Rastoka karakterističan je s brojnim mladim sedrenim pregradama i prekrasnim kaskadama.

Stvaranje velike sedrene naslage u Rastokama, kao i u drugim rijekama koje protječu kroz vapnenac, nije samo rezultat mehaničkog djelovanja i taloženja raspadnutog kamenja i drugog razmrvljenog materijala nego se tom prilikom odvija kemijski proces, tj. pod određenim toplinskim uvjetima biljni vodeni pokrov (alge, mahovine, trave i drugo sedotvorno bilje) uzima iz kalcijevog otopljenog bikarbonata ugljični dioksid, pa se spoj raspada, a dio čistog kalcijevog karbonata taloži oko bilja. Taj se proces najpovoljnije odvija na temperaturi iznad 15 stupnjeva Celzijevih, a najintenzivnije na plićacima i prelivima vode preko kamenja i već stvorenih sedrenih pregrada, gdje je osvjetljenje i zagrijavanje vode najjače, što ujedno uvjetuje da je tu i biljni pokrov najbujniji.¹¹

3.1.3. Flora i fauna

Biljni i životinjski svijet imaju posebno značenje za turističku valorizaciju nekog prostora.

U neposrednoj blizini Slunja i Rastoka nalazimo biljne zajednice kitnjaka i cera, kitnjaka i pitomog kestena, bukve, cera i običnog graba, obične breze, johe, a u kanjonu rijeke Korane na strmim obalama i liticama biljnu zajednicu crnog graba sa šašikom.

Vrste drveća u Rastokama jesu: jablanovi, bijela topola, trepetljika; vrbe: bijela vrba, rakita, siva vrba, vrba iva; lipe: velelisna, rana ili ženska, malolisna, kasna ili muška, joha. Moramo spomenuti da je čovjek u vezi s biljnim pokrovom u Rastokama imao važan utjecaj. U novije doba čovjek unaša četinjače, osobito običnu smreku.

Na strmim obalama Korane i Slunjčice, gdje je stvoreno tlo rendzina (naše rudina-teško tlo, većinom crnica s nešto masne ilovače) i gdje je razvoj tla zaustavljen zbog velike strmine, vegetacija je postigla gornji stadij razvoja neke zajednice. To je biljna zajednica crnoga graba sa šašikom, koju čini u sloju drveća crni grab, crni jasen, mukinja, javor gluhač. U sloju grmlja dolaze: crna hudika, ruj, drijen-drenak, divlje ruže. Fragmentirano nalazimo u

¹¹ Žalac T., op.cit., str. 32

neposrednoj blizini ili pomiješano: hrast kitnjak, cer, obični grab, hrast medunac, bukvu, gorski javor, javor mliječ, a od grmlja običnu lijesku, kalinu, žestiku-smrdikovinu; penjačice: bršljan, pavit-šeputljika.¹²

Od voća u Rastokama uspijevaju jabuke, kruške, šljive, dunje, orasi, dudovi i vinova loza, i to na onim predjelima gdje su između sedre i kamenja dublji nanosi zemlje i mulja. Na većim ravnim sedrenim površinama (otocima) samo je tanki sloj plodonosnog tla, i tu su travnjaci i vrtovi, a jedino na rubnim obalnim dijelovima, vezano s tokovima voda, rastu vrbe i druge visokostablašice. Zbog blage klime, zaštićenosti od vjetrova i dovoljno vlage prizemno je bilje vrlo bujno, bilo u ravnijim predjelima ili na pristancima kanjona, izmiješano s drugim raslinjem. Tu su: visibabe, jaglaci, šašike, kasni drijemavac, šumarica bijela, šumarica plava, ljubičica bijela, ljubičica plava, zeleni kukurijek, ciklame, preslice, crvotočine, papratnjače, zdenčana paprat, oslad .

Na ovim predjelima zastupljene su i mnoge vrste gljiva. Od jestivih gljiva to su: zimska panjevčica, bukovača, smrčak, češka smrčkovića, puhara, vrganj proljetni, lisičice, krasnice, slinavac, rujnice, paprenjače, sunčanice, jesenski vrganj, šumska pečurka, zec-gljiva, mednjača. Od otrovnih gljiva pronađene su i prisutne na ovom lokalitetu: muhara, zelena pupovka, panterovka i vražji vrganj.

U rijeci Korani živi više vrsta riba: štika, klen, podust, mrena, plotica, pesak i sitna zlatica, dok u rijeci Slunjcici pronalazimo pastrvu, obični lipljen, bolen i nosaru. Osim riba na području Rastoka nalazimo na stalno ili povremeno prisustvo niza ugroženih i zaštićenih vrsta kao što su vidra, vjeverica, šišmiši, riječni i potočni rak.

Moramo spomenuti da u stvaranju sedrenih naslaga u Rastokama sudjeluje preko 200 životinjskih vrsta, kao što su ličinke nekih kukaca, osobito dvokrilaca i tulara te neke vrste puževa. Ove su vrste, uslijed prilagodbe na veliku brzinu strujanja vode, vezane za dno i slabo pokretljive. Životinjski organizmi koji naseljavaju sedrotvorna područja prilagođeni su uvjetima visokih koncentracija kalcijevog karbonata tako što ga akumuliraju u svojim tijelima. Vapnenac nakon njihova umiranja ostaje nataložen, što doprinosi stvaranju sedre.¹³

¹² Žalac, T., op.cit., str. 47

¹³ Žalac, T., op.cit., str. 47

3.1.4. Zaštićeni krajobraz Slunjčica

Zbog svoje krajobrazne vrijednosti rijeka Slunjčica zaštićena je 1964. godine u kategoriji značajnog krajobraza. Zaštićeno područje obuhvaća cijeli tok Slunjčice i jedan km Korane (od mosta nizvodno). Zaštićeno područje obuhvaća površinu od 147,88 ha. Naknadnim vrednovanjem utvrđena je važnost Slunjčice i za očuvanje biološke raznolikosti te je ona uvrštena u Nacionalnu ekološku mrežu i prijedlog EU ekološke mreže NATURA 2000.

Rijeka Slunjčica izvire pet km južno od Slunja na 240 m nadmorske visine. Izvorište u obliku jezera smješteno je u središnjem dijelu prirodnog amfiteatra gdje se ističe vertikalna istočna stijena na koju se nastavlja umjetno izgrađena brana. Izvor je izdužen u smjeru sjever-jug. Cijelim svojim tokom u dužini od šest km, Slunjčica je usjekla kanjon impozantne dubine od 50 m. Kod razgranatog slapišta - Rastoka, uz sam grad Slunj, Slunjčica se ulijeva u 30 m nižu Koranu.

Izvor Slunjčice je jaki krški uzlazni izvor smješten uz rasjedni kontakt nepropusnih gornjotrijaskih dolomita i propusnih donjokrednih vapnenca i dolomita. Voda je na samom izvoru ujezerena. To je jedan od najjačih izvora u području Korduna. Kapacitet izvora je vrlo promjenjiv i kreće se od minimalnih 2m³ /s u izrazito sušnom razdoblju do preko 40m³ /s u razdobljima visokih voda. Trasiranje ponora potoka Ličke Jesenice smještenog ispod planine Mala Kapela objavljeno je još 1948. godine, čime je dokazana podzemna vodna veza s izvorom Slunjčice. Slunjčica je zapravo nastavak potoka Ličke Jesenice koji ponire kod istoimenog mjesta teče kroz podzemlje oko 14 km i onda ponovno izvire kao Slunjčica kod Slunja. Od izvora rijeka teče prvi kilometar prema sjeveroistoku, a nakon toga zavija prema sjeveru. Nastavlja vijugavo teći tim smjerom preko Slunja do Rastoka, nakon čega se ulijeva u rijeku Koranu. Na prvom kilometru toka Slunjčicu prihranjuje nekoliko povremenih tokova, a na samom zavoju u rijeku utječe značajnija pritoka potok Pećina. Poslije toga nema pritoka jer geološku podlogu čine uglavnom propusni vapnenci koji uvjetuju podzemno tečenje vode. U Rastokama korito rijeke pregrađuju sedrene barijere preko kojih se stvaraju slapovi.¹⁴

¹⁴ Duplić, A., Fabrio, K., Plavac, I., Posavec-Vukelić, V., Radović, J., Topić, R., Zwicker, G., Značajni krajobraz Slunjčica, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb 2008., str. 4-7; dostupno na www.karlovac-nature.hr (01.10.2015.)

Rijeka Slunjčica koristi se za vodoopskrbu šireg područja Grada Slunja pa očuvanje krajobraznih vrijednosti i bio raznolikosti nije jedini smisao zaštitnih aktivnosti u području Slunjčice. Naime, istraživanje nultog stanja u okolišu i sve pojedinačne odluke važni su i za zaštitu vode kao resursa, odnosno ljudskog zdravlja. Vodozahvat za gradski vodoopskrbni sustav nalazi se 5 km nizvodnije od izvora nad lijevom obalom rijeke. Proračunati kapacitet objekata pitke vode je $Q_p = 28$ l/sek, a prosječna dnevna potrošnja iznosi 827 m³. Preko gradskog vodoopskrbnog sustava (cca 140 km) opskrbljuje se središnje naselje Slunja i okolna gravitirajuća naselja - Rastoke, Novo Selo, Podmelnica, Cerovac, Nikšić, Mali Vuković, Taborište, zatim naselja Cvitović, Glina, područje vojnog poligona te naselja Lumbardenik, Popovac, Lađevac i Furjan (i njima gravitirajuća naselja i zaseoci).¹⁵

Radi zaštite crpilišta „Slunjčica“ utvrđene su tri zone zaštite:¹⁶

- I. ZONA ZAŠTITE: područje toka rijeke Slunjčice od izvorišta do mjesta vodozahvata;
- II. ZONA ZAŠTITE: područje neposrednog površinskog utjecaja;
- III. ZONA ZAŠTITE: područje podzemnog utjecaja.

Prema klasifikaciji krajobraza načinjenoj u okviru Nacionalne strategije zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (1999.) Značajni krajobraz Slunjčica pripada krajobraznoj jedinici Kordunska zaravan. Radi se o prostranoj vapnenačkoj zaravni na prostoru između poteza Petrova gora – Žumberak zapadno do podnožja goransko-ličkih planina. Ona je praktički cijela smještena na teritoriju Karlovačke županije i najkarakterističnija je za njezin prostor. Prosječna nadmorska visina zaravni je između 300 i 400 metara, s dublje usječenim slikovitim riječnim kanjonima koje odlikuju bistre krške rijeke Kupa, Dobra, Mrežnica i Korana s brojnim sedrenim barijerama i slapovima, što je slučaj i sa Slunjčicom.

Krajobraz zaštićenog područja je definiran uskim i zavojitim tokom rijeke Slunjčice, njenim strmim obalama i uzvisinama te širokim platoom preko kojega u slapovima utječe u dvadesetak metara niže smještenu Koranu. Na uzvisini iznad desne obale, izvan naselja, smještena su ostaci Napoleonovog magazina. Uz strme obale na okuci rijeke, nalazi se Stari grad Frankopana. Kanjon Slunjčice je na mnogim mjestima ispresijecan sedrenim barijerama zahvaljujući kojima rijeka obiluje bogato razgranatim slapištima.

¹⁵ Duplić, A., Fabio, K., Plavac, I., Posavec-Vukelić, V., Radović, J., Topić, R., Zwicker, G., op.cit., str. 8

¹⁶ Ibidem

Slunjčica protječe kroz područje tzv. „zelenog krša“. Sloj tla koji se nalazi povrh karbonatne podloge omogućio je razvoj šumske vegetacije koja obrasta obale kanjona Slunjčice, te izostaje fenomen golog krša karakterističnog za dinarsko područje. Budući je krš propustan za vodu, uz obale Slunjčice ne razvijaju se poplavne šume niti vegetacija uvjetovana poplavnim ili visokim podzemnim vodama. Elementi močvarne vegetacije pojavljuju se tek mjestimično na dijelovima toka gdje je usporen tok vode i povećana sedimentacija. Glavni tipovi šuma kanjona Slunjčice i širega područja su mješovite hrastovograbove šume. Neutrofilne hrastovograbove šume predstavljaju široko rasprostranjenu klimazonalnu vegetaciju (vegetacija koja se razvija pod utjecajem opće klime nekog područja) nižeg kontinentalnog područja (brežuljkasti pojas). Razvijaju se van dohvata visokih podzemnih voda, na brdskim terenima sa neutralnom reakcijom tla. Iznad hrastovo-grabovih šuma, na nešto višim nadmorskim visinama u brdskom pojasu razvijene su neutrofilne brdske bukove šume. Ova također klimazonalna vegetacija razvijena je na nešto ravnijem terenu, na različitim ekspozicijama, ali ne na suviše strmim padinama.¹⁷

Travnjačke površine koje danas nalazimo na relativno velikim površinama duž Slunjčice nastale su antropogenim djelovanjem u prošlosti. Sa aspekta zaštite prirode najzanimljiviji su travnjaci uspravnog ovsika (sveza *Bromion erecti*) koji su razvijeni na plitkom tlu povrh karbonatne podloge koja na mjestima izbija do same površine. Ove livade razvijaju se od brežuljkastog do gorskog pojasa na blažim ili strmijim obroncima, a odlikuje ih veliko bogatstvo biljnih vrsta, posebno različitih vrsta kaćuna (porodica *Orchidaceae*) koji su svi strogo zaštićeni temeljem Zakona o zaštiti prirode. Ove livade u prošlosti su se održavale košnjom jedanput godišnje (ljeti), što je osiguravalo i njihov opstanak. Nažalost, napuštanjem tih aktivnosti dolazi do zaraštavanja tih površina uslijed prirodne vegetacijske sukcesije. Ovaj tip staništa zaštićen je Direktivom o staništima i to kao prioritetan za zaštitu: suhi kontinentalni travnjaci *FestucoBrometalia* (prioritetni ako predstavljaju važne lokalitete za kaćune).¹⁸

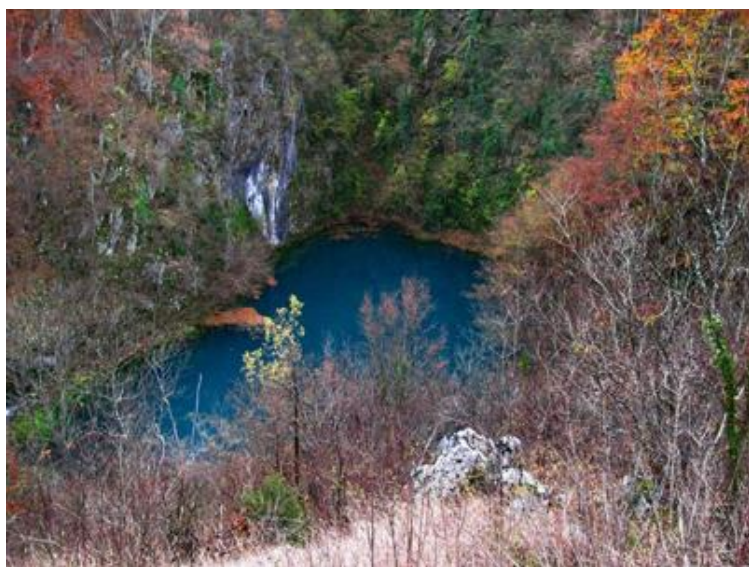
Sedrotvorna vegetacija na slapovima je stanišni tip koji je vrlo dobro razvijen u Slunjčici, a zaštićen je Pravilnikom o staništima. Sedrene barijere posebno su lijepo razvijene u donjem dijelu toka kod utoka u Koranu. Sedrene barijere su organogenog podrijetla te u njihovu stvaranju važnu ulogu imaju različite sedrotvorne alge i mahovine koje u svojim organima

¹⁷ Duplić, A., Fabrio, K., Plavac, I., Posavec-Vukelić, V., Radović, J., Topić, R., Zwicker, G., op.cit., str.15

¹⁸ Ibidem, str.16

talože vapnenac iz vode, stvarajući sedru. Sedra se postepeno taloži u sve debljem sloju, oblikujući u konačnici veće ili manje barijere. Nažalost, ova staništa danas su ugrožena zbog vegetacijske sukcesije uslijed koje drvenaste vrste obraštaju samu barijeru i mogu je razoriti svojim korjenjem. Također, na barijere negativno djeluje i promjena vodnog režima, odnosno nedostatan protok vode koji uzrokuje ugibanje sedrotvornih organizama te mogućnost urušavanja barijera. Uz izvor Slunjčice vezana su i podzemna staništa, posebice vodena, budući da ovdje izvire podzemna rijeka koja je nastavak Ličke Jesenice.¹⁹

Slika 3: Izvor Slunjčice

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr (12.09.2015.)

3.2. Antropogeni turistički resursi

Sve pojave, objekte, procese i događanja, koja kod čovjeka stvaraju potrebu za kretanjem da bi zadovoljio svoje kulturne potrebe, nazivamo društvenim ili antropogenim turističkim resursima. To su oni sadržaji za koje su vezana estetska i znamenita svojstva, a stvorili su ih narodi ili etničke skupine u davnoj ili bliskoj prošlosti. Možemo ih podijeliti na *kulturnopovijesne*, *etnosocijalne*, *umjetničke*, *manifestacijske* i *ambijentalne* društvene turistički atraktivne resurse. U pravilu, za takve resurse vezani su kraći boravci, a stupanj atraktivnosti pojedinih društvenih resursa određuje intenzitet posjećenosti i strukturu

¹⁹ Duplić, A., Fabio, K., Plavac, I., Posavec-Vukelić, V., Radović, J., Topić, R., Zwicker, G., op.cit., str.16

potražnje. Na primjer, pri odabiru destinacije i planiranju svoga turističkog putovanja na većinu turista veliki utjecaj ima bogatstvo kulturno-povijesnih resursa, njihov estetski stupanj i njihova znamenitost, dok svojim estetskim svojstvima i svojstvom znamenitosti ambijentalni resursi rijetko mogu samostalno djelovati u privlačenju turista, ali njihov utjecaj na atraktivnost drugih resursa može biti značajan. Ovisno o stupnju atraktivnosti, umjetnički su resursi i dostignuća također uglavnom dopunska ponuda u turizmu, a izuzetno i u obliku manifestacija mogu djelovati i kao samostalni motivi turističke ponude, jer velike kulturne i druge manifestacije značajno povećavaju stupanj atraktivnosti turističkog mjesta, regije ili zemlje u cjelini i time obogaćuju sadržaj boravka i stvaraju mogućnosti veće potrošnje turista. Za društvene turistički atraktivne resurse uglavnom su vezani posjetitelji više obrazovne i kulturne razine, a to znači i osobe boljih materijalnih mogućnosti i veće potrošnje u turizmu. Tako se, na primjer, turističkom valorizacijom socio-kulturnih resursa ne samo postižu pozitivni materijalni efekti, nego se njihovom prezentacijom kod turista stvara dobra osnova za mijenjanje, često pogrešnih negativnih stavova i predrasuda o karakteristikama nekih naroda ili etničkih skupina, te su i dobra osnova za očuvanje i bolje vrednovanje vlastitog identiteta.

3.2.1. Prirodne atrakcije

Rastoke su iznimne po ljepoti u svako doba godine. Zimi zadivljuju ledenim sigama i snijegom koji prekriva livade, u proljeće buđenjem prirode, a ljeti i u jesen šarenilom boja.

Rastoke su oduvijek svojom posebnosti, ljepotom i zadivljujućim prizorima bile inspiracija mnogim umjetnicima, putopiscima i književnicima. Još davne 1860. godine jezikoslovac i putopisac Adolf Veber Tkalčević Rastoke opisuje kao neopisivu „milinu prizora“ i poziva putnike namjernike da dođu, vide i da se dive.

3.2.2. Kulturno – povijesna baština

Burni povijesni događaji su nužno utjecali na kulturu življenja, a time i na kulturnu baštinu Slunja i Rastoka, kako nepokretnu, tako i pokretnu, pa možemo krenuti prije svega od samog stanovanja. Upravo obrambeni karakter ovoga cijeloga prostora nametnuo je formu građenja seoskih gospodarstava (na čelu kuća, bočno ograđeno dvorište tzv. „dvor“ i otraga staja. Tako se formirala jedna kompaktna cjelina, koju je bilo na taj način lakše braniti. Svi otvori (

prozori, vrata), rađeni su u najmanjim mogućim dimenzijama kako bi bilo što teže kroz njih upadati u unutrašnjost prostorija.

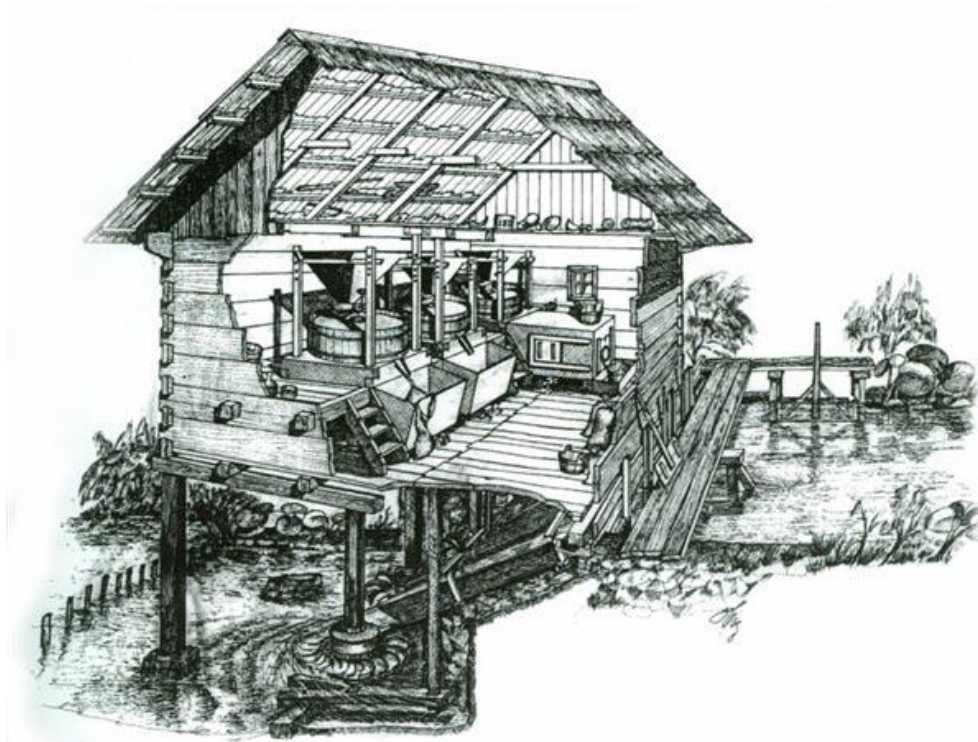
Najznačajniji objekti su svakako mlinice, tzv. mlinovi žličari. U području Rastoka nekad ih je bilo dvadesetak, dok ih danas rade samo tri. Ovo su ujedno i najvrijedniji objekti, naravno uz stambene kuće u tradicionalnom stilu gradnje.

Mlinovi žličari mogli su se podizati jedino na rubovima zemljišta, gdje su padovi voda najmanje tri do pet metara s kosinom skele za dovod vode do 35 stupnjeva. Dok kod drugih mlinova lopatara težina i količina protoka vode daju pokretnu snagu, kod mlinara žličara odlučujući je pad i odgovarajuća količina vode, koja svojim udarom u žlice pokreće uspravno vreteno i s njim spojen mlinski kamen. Rastočke mlinice podizane su na sedrenoj podlozi. Temeljni dio s ugrađenim kamenom ili domaćim tufom, a neki dijelovi na hrastovim stupovima ili stupovima od divljeg kestena, koji u vodi još više očvrstne. Na zidanom temelju podižu se drvene stranice mlinice (sik), a brvna su također od hrastovine ili bukovine. Brvna se na kraju zarežu radi njihova vezivanja. Iznad brvana poprečno su postavljene grede, a na njih okolo venčanice za vez s rogovima. Gornja drvena konstrukcija je od tesane ili piljene jelovine ili borovine. Rogovi su na donjem dijelu opušteni za jedan metar, kako bi se dobila „streja“ za zaštitu drvenih zidova od kiše. Ako su mlinice odvojene od stambene zgrade, redovno su pokrivene šindrom, s krovom na dvije, a na nekim starijim mlinicama i na četiri vode. Ispred mlinica neizbježno su se morale postavljati brane. Te tzv. „glave“ od hrastovine ili kestenovine štatile su neposredan udar vode u mlinice, a višak vode skretale u tokove i slapiće pokraj mlinica. Ustava vode od brane – glave do mlinica naziva se bent, dok se pod pojmom skele podrazumjeva onaj dio mlinice gdje se sakuplja i propušta voda zatvaračima (šlajsovima), a također produženi dio skele od dasaka (žaganica), koje se prema donjem dijelu sve više sužavaju, da bi udar vode bio što snažniji i usmjeren neposredno na žlice.²⁰

Rastočki mlinovi žličari pokreću se prijenosom vodene snage putem vertikalnih vretena za okretanje mlinskog kamena.

²⁰ Žalac, T., op.cit., str. 93

Slika 4: Rastočka mlinica

Izvor: Turistička zajednica Grada Slunja, www.tz-slunj.hr (28.09.2015.)

Svakako treba spomenuti i tzv. koševe, neku vrstu preteče stroja za pranje rublja, zatim tzv. stupe (drvene naprave za „stupanje“, tj. obradu konoplje. Sve ove aktivnosti (mlinarenje, stupanje konoplji, pranje biljaca i tradicionalnih tepiha, koje su žene u zimskim mjesecima same tkale) vezano je uz protočnu vodu rijeke Slunjčice i Korane, te predstavljaju vrlo prepoznatljivu tradiciju ovog lokaliteta. Moramo spomenuti i specifične čamce tzv. lađe, koje su služile za ribarenje na spomenutim rijekama, a isto tako kao pomagalo prilikom čišćenja slapišta.

Od tradicionalnih pučkih djelatnosti trebalo bi spomenuti slijedeće:

- Specifičnu obradu zemlje, obzirom na brdski prostor i dosta kamenja (oranje, brananje, kopanje) što se izvodilo specifičnim drvenim i okovanim alatima, koje su vukle konjske ili volovske zaprege.

- Spremanje ogrjevnog materijala (drva) za zimski period vršeno je na vrlo specifičan način. Naime, žene su odlazile u šumu i skupljale suhe grane i radile tzv. „prtove“, te ih umotane u za to namijenjene tkanine, na leđima nosile kućama. Drva se nisu posebno

spremala za zimu, već se u zimskom periodu (kad drvo sadrži minimum tekućine u sebi) povremeno odlazilo u šumu i sjekirom tzv. „nadžak“ usjekao pokoji tanji komad drveta i kod kuće cijepao i sušio na zidanim pećima, koje su ujedno služile za grijanje, kuhanje i pečenje kruha.

-Djelatnost tkanja tepiha i platna od konoplje i lana tzv. „drma“ koja je služila za šivanje košulja, podsuknji i dječjih odjevnih predmeta.

-Pletenje („štrikanje“) čarapa, rukavica i kapa od vune koja je prethodno pripremljena posebnom tehnologijom pranja u rijeci Korani, češljanja i pređenja.

-Perušanje kukuruza, koje se obavljalo u jesen, a radili su i muškarci i žene. Radilo se o skidanju pera kukuruzovine s klipa i odnošenje u kukuruzane tj. posebno izgrađene objekte pletene od pruća (šiba lijeske), a imali su posebnu prozraku da bi se kukuruz mogao kvalitetno osušiti.

-Čijanje perja su izvodile isključivo žene. Rad se sastojao u pripremi perja (najčešće ili isključivo pero gusaka) za jastuke, pokrivače i sl.

Način života, kultura, podneblje, kršćanska tradicija uvjetovalo je i specifičan način odijevanja i izgleda muškaraca, žena, djece pa i staraca.

U antropološkom smislu to je isto tako vrlo interesantan i specifičan prostor. Naime, pred prvim udarima Turaka, stanovništvo ovog prostora se toliko smanjilo (17. stoljeće) da su ga u jednom trenutku zvali „pusta zemlja“. Tada je ponovo naseljeno iz raznih krajeva. To je svakako utjecalo na bogatstvo običaja, jezika i drugih karakteristika.

Potrebno je raditi na tome da se napravi i zavičajni muzej ovog prostora, gdje bi bilo moguće skupiti i izložiti predmete, nošnje i sve ono što svjedoči o vrlo specifičnom načinu života.

3.2.3. Rastoke kao nositelj turističke ponude

Rijeke Slunjsica i Korana pružaju brojne mogućnosti odmora i rekreacije, kao što su kupanje i ribolov. Rijeke na najljepši način dočaravaju harmoniju i bogatstvo prirode te su vrlo privlačne ribolovcima.

U lokalnim restoranima se može probati prvorazredna autohtona pastrva koja se poslužuje netom uhvaćena iz brzaka.

Turisti također mogu posjetiti mlinice te iz prve ruke vidjeti kako se stoljećima u Rastokama mljelo brašno te probati nadaleko poznatu „Proju“ – rastočki domaći beskvasni kruh koji se radi od pet vrsta žitarica i ima visoku prehrambenu vrijednost. Osim proje i pastrve gosti svoja nepca mogu zasladiti raznim vrstama sira, masnicom i domaćim žgancima.

U Rastokama se održavaju i likovne kolonije te mnoge druge manifestacije od kojih možemo izdvojiti „Eko jesen u Rastokama“ na imanju obitelji Holjevac gdje se posjetitelji mogu okušati u starim zanatima ovog kraja.

U Slunjskoj okolici testirano je i obilježeno sedam biciklističkih staza. Od ukupno 110 km, samo 500- tinja metara se mora voziti državnom cestom D1, a sve ostalo su ceste i putovi s malo prometa pa se bez opasnosti može uživati u vožnji i razgledavanju prirodnih ljepota kojima šire područje grada Slunja obiluje. Ruta 21 najduža je ruta (49 km), a obuhvaća dijelove grada Slunja i Općine Cetingrad. Počinje u Rastokama, između dvaju starih mostova na Korani i Slunjčici, kroz koje prolazi do ulaza u Rastoke iz smjera Karlovca, prelazi preko D1 i vodi u naselje Gornje Taborište. Dalje nastavlja županijskom cestom prema Cetingradu i Bogovolji, odakle se preko Furjana, Lađevca i Popovca vraća u polaznu točku u Rastokama. I ostalih 6 ruta imaju također polazište u Rastokama.

Nadalje, jedno od prepoznatljivijih događanja, pa čak i u europskim okvirima, je natjecanje Europskog kupa u raftingu, prikladno nazvanog RastRaft čije je prvo izdanje održano 2007. godine. Prvotno zamišljen kao spoj sportskog, umjetničkog i zabavnog programa u višednevnom trajanju sa posjetiteljima iz cijele Europe, festival je u današnje vrijeme nažalost marginaliziran i sveden samo u okvire jednodnevne rafting utrke. U samim začecima je to bio festival ekstremnih sportova i glazbe koji je nudio adrenalinsku injekciju samim poklonicima tih sportova, ali i obilje dobre glazbe i popratnih sadržaja onima željnima zabave.

Isto tako, kao odgovor na ukidanje glazbeno – umjetničkog dijela festivala vezanog uz samu utrku, skupina lokalnih entuzijasta, potpomognuta gradskim institucijama 2011. godine pokreće mini festival nazvan «Bubnjanje na rijeci». Cilj je posjetiteljima i svima zainteresiranima približiti zapadnoafričke ritmove i upoznati ih s tom vrstom umjetnosti kroz

mnogobrojne radionice, te žonglerske i predstave za djecu koje se održavaju u samim Rastokama.

Jedna od bitnijih odrednica za pozicioniranje Rastoka na globalnoj turističkoj karti bi mogao biti i festival psihodelične glazbe i umjetnosti Momento Demento. Događaj je to koji u velikom broju okuplja poklonike i zagovaratelje ideje «povratka korijenima», odnosno slobode življenja bez strogih pravila svakodnevice, užurbanog životnog ritma i sklonosti materijalnim stvarima. Većinu posjetitelja, a ove godine ih je bilo preko 5000, čine stranci, čak i do 95 posto. Uzevši u obzir ove respektabilne brojke te platežnu moć istih, kao i njihovu želju za suživotom sa prirodom, trebalo bi poraditi na privlačenju posjetitelja u Rastoke, koje im baš zbog svoje prirode i netaknutog okoliša imaju mnogo za ponuditi.

4. TURISTIČKA PONUDA RASTOKA

Danas je turistička aktivnost Rastoka oživjela tako da osim uživanja u prekrasnoj prirodi tu nalazimo i sve kvalitetniju ponudu smještaja i ugostiteljskih objekata.

Nadalje, u prethodno spomenutom poglavlju su izneseni turistički potencijali Rastoka koji su zaista ogromni i iz istih je vidljivo da tu svoje mjesto mogu pronaći svi oni željni netaknute prirode, zaljubljenici u povijest i proučavatelji starih običaja. Nelagodno se neće osjećati niti zaljubljenici u ekstremne sportove kao ni oni koji više pažnje posvećuju kulturno – umjetničkoj noti svoga odmora. Nepoželjni neće biti niti moderni «Robinzoni» koji će bez problema pronaći mjesto za sebe u skrivenim dijelovima Rastoka.

Dakle, jasno je da su potencijali ogromni, prilike su nadohvat ruke samo ih treba prepoznati i zgrabiti u pravom trenutku, te sve zajedno uobličiti u prepoznatljiv proizvod koji se može ponuditi, ne samo pojedincima, već i putničkim agencijama.

4.1. Osvrt na razvoj turizma na području Rastoka

Rastoke čine sastavni dio grada Slunja. Udaljenost Rastoka od središta grada Slunja i njegovih urbanih sadržaja (glavne trgovine, tržnica, autobusni kolodvor, upravne službe) iznosi uglavnom 500 metara, što znači da su Rastoke bliže središtu Slunja od mnogih drugih dijelova naselja Slunj.

Treba spomenuti da u Rastokama nema jedne izrazito dominantne atrakcijske točke koja bi implicirala izrazitu koncentraciju turista, već se posjetitelji zadržavaju na više mikrolokacija. Najčešće su to razni vidikovci s kojih se vide slapovi, zatim mostovi preko Slunjčice i Korane, prostor oko info punkta te ugostiteljski objekti. U destinaciju Rastoke spadaju i mikrolokaliteti koji se nalaze na pješačkoj udaljenosti – u prvom redu Stari grad Slunj i središte grada Slunja, a u određenoj mjeri i Napoleonov magazin te kupalište uz Koranu.

Preduvjet koordiniranog i održivog turističkog razvoja odnosi se na stvaranje okruženja koje pridonosi turističkom razvoju pri čemu je potrebno poduzeti sljedeće aktivnosti:

- stvaranje i uspostava dobro definiranog institucionalnog okvira za razvoj turizma i kvalitete destinacijskog menadžmenta na ovom području.
- stvaranje mreže usluga za privatno poduzetništvo i investiranje u turističke razvojne projekte i kontinuiranu podršku razvojnim inicijativama (nove vrste smještajnih objekata, lokalna gastronomija, ponuda suvenira, zanata i dr.).
- pažljiva zaštita prirodnog okoliša
- povećanje turističkih standarda i razine osposobljenosti
- povećanje smještajnog sektora – u smislu dostupnosti, kvalitete i različitosti
- stvoriti uvjete za cjelogodišnji rad kako bi se smanjila postojeća turistička sezonalnost.

Budući da je turizam industrija koja počiva na ljudima, tradicionalno prijateljsko ponašanje lokalnog stanovništva je bitan čimbenik turističkog razvoja na koji se treba fokusirati kako bi se stvorili istinski, jedinstveni turistički doživljaji. Više od ičega, vizija razvoja treba snažno upućivati da i prirodni i kulturni resursi trebaju biti sačuvani i zaštićeni od degradiranja, tj. da se koriste na održiv način, naglašavajući potrebu da se osigura ne samo ekološka, nego i ljudska, društvena i ekonomska održivost.

4.1.1. Razvoj turizma Rastoka do formiranja Republike Hrvatske

Osim mnogih povijesnih zanimljivosti iz dalje prošlosti, Slunj s Rastokama zauzima posebno mjesto u oba narodnooslobodilačka rata. Ovaj je kraj od jeseni 1942. godine do konca rata bio oslobođeno područje (s kraćim prekidima) i često sjedište centralnih, vojnih, upravnih i društveno – političkih organa i organizacija narodnooslobodilačkog pokreta Hrvatske na relaciji Otočac – Slunj – Topusko - Glina. Potkraj siječnja 1943. godine trebala se u Slunju održati osnivačka skupština Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH – a), ali je odgođena zbog IV. neprijateljske ofenzive. Rastoke su svojim mlinarenjem bile ne samo jak izvor prehrane u to ratno doba nego su, prema riječima akademika, pravnika i hrvatskog povjesničara dr. Ferde Čulinovića bile „ mjesto gdje je ponovno udarena državnost Hrvatske“ (ukinuta 1918. godine). Naime, u proljeće 1944. godine, kada je ZAVNOH bio smješten u Slunju i okolici, Rastoke su (u kanjonu Slunjčice zaštićenije od neprijateljskog bombardiranja) bile stjecište velikog broja vjećnika, političkih, znanstvenih i kulturnih radnika Hrvatske. U tim mlinicama i kućama bujao je vrlo intenzivan politički i društveni život. Tu su tada obavljene sve pripreme za III. zasjedanje ZAVNOH – a, izrađeni su zakonski projekti, odluke i druga dokumentacija, kada je ZAVNOH zapravo

postao najviše zakonodavno i izvršno tijelo narodne vlasti u federalnoj državi Hrvatskoj u sustavu demokratske federativne Jugoslavije.

Posljednjih je godina značajnije poraslo zanimanje društveno-političkih subjekata i posebno stanovnika Slunja i Rastoka za obnavljanje i uređenje Rastoka, kao posebno atraktivnog dijela Slunja. Vjerojatno je to posljedica sve naglašenijeg razvoja turizma na ovom području i zanimanja privrede i pojedinaca za što uspješnije uključivanje u turističko-uslužne djelatnosti na tranzitnom pravcu koji vodi prema Plitvicama i Jadranu.

Polazeći od tog zanimanja, Skupština Općine Slunj još je 1980. formirala poseban Odbor za Rastoke, s ciljem da se cjelovito sagledaju prirodno-etnografske i povijesne vrijednosti ovog područja, kao važnog potencijala za razvoj turizma, koji u društvenom planu razvoja općine zauzima sve istaknutije mjesto. Tako se već u srednjoročnom planu 1981.-1985. u području turizma, osim razvoja na području Grabovca i Drežničkog Selišta, sve veća pažnja poklanja Rastokama i njihovu urbanističko-konceptijskom definiranju u okviru Slunja i povezivanja u šire prometno-geografske prostore i turističke tokove. U tom periodu izrađena je koncepcija prostornog uređenja Rastoka, s osnovnim programskim zadacima za izradu Provedbenog urbanističkog plana i njegova usklađivanja s urbanističkim planom grada. Osim toga, izrađena je koncepcija mogućeg razvoja turističko-informacijske i uslužne djelatnosti ovog kompleksa, kako bi ovo kulturno naslijeđe i prirodno-povijesna rijetkost bili što dostupniji široj javnosti. Na osnovi ovih koncepcija razrađen je program aktivnosti na urbanističko-prostornom uređivanju Rastoka, a paralelno i izradi programa razvoja turističkih sadržaja. Tako je u srednjoročnom planu razvoja općine Slunj u razdoblju 1986.-1990., između ostalog navedeno:

- Položaj općine treba na vrijeme iskoristiti jer postoje velike mogućnosti za sve oblike turizma (izletnički, stacionarni, lovni, ribolovni, zdravstveno-rekreacijski, tranzitni i dr.)
- Turistički promet je znatno povećan geoprometnim i prirodnim atraktivnostima te izgradnjom odgovarajućih turističkih lokacija
- Osnovni cilj turističke privrede je zadržavanje gostiju što duže na ovom području, ali tu nisu iskorišteni svi potencijali općine

- Kako bi se postiglo duže zadržavanje gostiju uvedene su nove turističke ponude, a odnose se na lovni, ribolovni, omladinski, manifestacijski, stacionarni i izletnički turizam.
- Problem selektivnih vrsta turizma sastoji se u tome što su za njihov razvoj potrebni kadrovi, veliko iskustvo i ulaganja, a rezultati se postižu za nekoliko godina.

Već u ovom srednjoročnom planu predviđena su određena ulaganja u realizaciji turističkih sadržaja na ovom području, iako zbog općega ekonomskog stanja i uvjeta u kojima se nalaze društvo i posebno privreda općine, kao i ambicioznih planova razvoja industrije na području općine, ne treba očekivati u ovom razdoblju značajnija ulaganja u izgradnji neophodnih turističkih kapaciteta. Međutim, ulaganja u pripremu odgovarajućih prostornih i projektno-tehničkih planova i programa, kao i rješavanje komunalne infrastrukture, trebaju stvoriti pretpostavke za ubrzaniji, planski razvoj, za koji bi se našlo interesa u okviru šire društveno-političke zajednice.

Općina Slunj u Srednjoročnom planu razvoja opredijelila se prvenstveno za razvoj industrije, uvažavajući prije svega činjenicu da je ovo područje jedno od najnerazvijenijih krajeva u SRH, s vrlo niskim stupnjem zaposlenosti. U tom smislu, uz daljnji razvoj elektronske industrije, koje je nosilac RIZ Zagreb, osnovni pravci razvoja općine u ovom razdoblju trebali bi biti novi programi iz područja metalne, tekstilne i farmaceutske industrije. Buduće da se još uvijek više od 75% stanovništva bavilo poljoprivredom, te da općina Slunj ima povoljne uvjete za razvoj poljoprivredne proizvodnje u tim je periodu dat naglasak na daljnji razvoj poljoprivrede. Međutim, to ni u jednom slučaju ne umanjuje važnost razvoja turizma jer su rezultati ulaganja u turističko-ugostiteljske kapacitete opravdali društvena i planska predviđanja. U Društvenom planu je naglašeno kako razvoj turizma i ugostiteljstva treba biti brži od razvoja ostalih djelatnosti te kako ugostiteljsko-turistička privreda mora imati jedno od prioritarnih mjesta u privrednom razvoju općine Slunj.

Osim navedenog, bitno je sagledati da kroz naselje Slunj godišnje prođe 3.880.000 putnika (1985) i da ukupan broj noćenja na području općine Slunj svake godine bilježi najveći rast u regiji. Tako je 1986. noćilo 117.337 turista, od čega stranih 91.340, a do 31. rujna 1987. godine 129.352 ili 10% više u odnosu na cijelu 1986., pri čemu 101.160 stranaca, tj. 11% više.

4.1.2. Razvoj turizma od formiranja Republike Hrvatske

Tek nakon oslobođenja, izgradnjom magistralne ceste Karlovac-Plitvice i dalje prema Bihaću i Jadranu, stvaraju se preduvjeti za brži privredni razvoj ovog područja, pa i samog Slunja. Međutim dugogodišnja zaostalost, neizgrađena infrastruktura i nedovoljno zanimanje za ulaganja u industrijske i privredne kapacitete na ovom području imalo je za posljedicu stalno osipanje stanovništva. Osim toga, još ni danas nisu dovoljno istraženi prirodni resursi ovog područja, premda je u povremenim i po opsegu manjim istražnim radovima pronađeno prisustvo raznih minerala (boksit, mangan, željezo i dr.) koji su se u manjim količinama eksploatirali prije rata. Čitavo poslijeratno vrijeme, pa i danas, s ovog se područja eksploatira prosječno oko 70.000 m³ godišnje šume, a da ni do danas na području općine nema niti jednog malo značajnijeg proizvodnog objekta drvene industrije. Sve je to utjecalo na daljnje privredno zaostajanje ovog područja u kojem su se razvijale uglavnom razne uslužne djelatnosti radi zadovoljavanja isključivo lokalnih potreba stanovništva (trgovina, ugostiteljstvo, saobraćaj, komunalni poslovi i sl.).

U poslijeratnom razdoblju Rastoke su se našle u novoj situaciji. Izgradnjom električnih mlinova po selima izgubile su funkciju mlinarskog centra za ovaj kraj i ekonomsku moć kojom su svojedobno znatno utjecale na razvitak Slunja kao privrednog središta Korduna. U mnogom su pogledu narušene i one bitne karakteristike koje su Slunj i Rastoke činile jedinstvenom i skladnom arhitektonskom i prirodnom cjelinom. Izgradnjom dvaju novih mostova, estetski vrlo lijepih, ali s masom betona i zidova, te uz postojeće mostove i ceste razbijena je jedinstvena panorama Rastoka, a i Slunja kao nekadašnjeg tipičnog krajiškoga gradića. Nova cesta i mostovi dignuti su visoko iznad Korane i Slunjčice, tako da se iz nekoliko tisuća vozila, koliko ih katkad dnevno njima prođe, uopće ne vide vodopadi u kanjonima rijeka. Ni u funkcionalnom pogledu više ne odgovaraju za tako frekventnu cestu sjever-jug, jer je Slunj usko prometno grlo.

Zbog nove privredne orijentacije stanovništva u Rastokama dolazi do napuštanja ili pak svojevrijednog preuređivanja mlinarskog i stambenog fonda. Uza sva upozorenja i ograničenja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, podignuti su neki objekti koji također narušavaju osnovne karakteristike Rastoka, po kojima su one bile jedinstvene i svojstvene.

Izgradnjom prvih industrijskih kapaciteta započela je intenzivnija zaposlenost stanovništva u industriji, a značajno su se razvijale i ostale privredne djelatnosti, što je donekle utjecalo na

porast općeg standarda, pojačanog zanimanja stanovništva i posebno društveno-političkih kadrova općine da se smjelije planira daljnji privredni razvoj i posebno komunalna infrastruktura koja je još i danas limitirajući čimbenik bržeg razvoja.

4.1.3. Turistički potencijal Rastoka u današnjem vremenu

Nedvojbeno je da grad Slunj zajedno sa Rastokama raspolaže potencijalom za još veći razvoj turizma koji je zasnovan na bogatim prirodnim i kulturno – povijesnim atrakcijama, sportskim i društvenim manifestacijama kao i bajkovitom okruženju u kojem se nalazi.

Nužna su veća ulaganja u razvoj turističke ponude, ali ne samo u institucionalnom dijelu. Bitno je tu istu ponudu diversificirati na način da svatko pronađe nešto za sebe jer je očito da je mogućnosti bezbroj. Nadalje, jedan od bitnijih faktora je prepoznavanje važnosti ljudskih čimbenika i rad na unapređenju istih kroz ulaganje u obrazovanje, učenje stranih jezika i motiviranje svih vezanih za turizam tog kraja na osobno usavršavanje i unapređenje vlastite ponude.

4.1.4. Važnost Rastoka u turističkom razvoju grada Slunja

Rastoke su ključan prostor za turistički razvoj grada Slunja kao glavnog urbanog središta mikroregije Korduna, što u uvjetima otežanog razvoja drugih djelatnosti implicira osobitu važnost turizma kao djelatnosti.

Povećanje turističkog prometa u Rastokama može samo poboljšati socijalno-kulturnu situaciju kroz smanjenje problema nezaposlenosti znakovite za ovo područje.

Iako postoje i drugi neostvareni i nerealizirani potencijali za razvoj i unapređenje turističke ponude Grada Slunja očito je da su Rastoke glavni kotačić u mehanizmu turističkog razvoja.

4.2. Struktura i dinamika turista

Domaći turist jest svaka osoba s prebivalištem u Hrvatskoj koja u nekome mjestu u Hrvatskoj izvan mjesta svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj gostiju. Strani turist jest svaka osoba s prebivalištem izvan Hrvatske koja privremeno boravi u Hrvatskoj i provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj gostiju.

U tablicama koje slijede moći ćemo vidjeti statistiku dolazaka i noćenja turista po zemljama na području grada Slunja za razdoblje od 2010. godine do 2014. godine.

Tablica 1: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2010. godine

	DOLAZAKA	NOĆENJA	POSTOTAK
HRVATSKA	1237	2126	16,93
IZRAEL	1464	1898	15,11
POLJSKA	1339	1498	11,93
ITALIJA	848	1284	10,22
ČEŠKA	946	1060	8,44
NJEMAČKA	607	968	7,68
MAĐARSKA	569	903	7,19
AUSTRIJA	287	515	4,10
...			
UKUPNO	9138	12561	

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (01.10.2015.)

Iz Tablice 1. vidimo da je 2010. godine ostvareno ukupno 10435 noćenja. Najbrojniji strani turisti su bili Izraelci sa postotkom od 15,11 %, nakon kojih slijede Poljaci sa postotkom od 11,93 %. Od ukupnog broja turista najbrojniji po broju noćenja su bili domaći turisti sa 2126 noćenja.

Tablica 2: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2011. godine

	DOLAZAKA	NOĆENJA	POSTOTAK
HRVATSKA	1708	4736	26,96
POLJSKA	1509	1821	10,37
IZRAEL	1302	1626	9,26
MAĐARSKA	1064	1598	9,10
ČEŠKA	943	1062	6,05
ITALIJA	682	909	5,17
NJEMAČKA	514	724	4,12
FRANCUSKA	664	719	4,09
...			
UKUPNO	11503	17567	

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (01.10.2015.)

Iz Tablice 2. možemo vidjeti da se broj noćenja domaćih gostiju 2011. godine u odnosu na 2010. godinu povećao za 55,1 %. Od stranih turista i dalje su najbrojniji Poljaci i Izraelci. U 2011. godini ukupan broj noćenja se povećao u odnosu na 2010. godinu za 28,49 %.

Tablica 3: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2012. godine

	DOLAZAKA	NOĆENJA	POSTOTAK
HRVATSKA	1568	2897	15,16
IZRAEL	1689	2246	11,75
POLJSKA	1772	2126	11,12
ČEŠKA	1788	1974	10,33
MAĐARSKA	1036	1672	8,75
NJEMAČKA	726	1050	5,49
FRANCUSKA	795	876	4,58
...			
UKUPNO	14083	19115	

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (01.10.2015.)

Iz Tablice 3 možemo vidjeti da su kao i prethodne godine najbrojniji strani turisti Izraelci i Poljaci. Također vidimo da je i ukupni broj turista u porastu.

Tablica 4: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2013. godine

	DOLAZAKA	NOĆENJA	POSTOTAK
HRVATSKA	1706	3825	17,14
POLJSKA	2024	2449	10,97
IZRAEL	1565	2111	9,46
MAĐARSKA	1080	1752	7,85
ČEŠKA	1489	1654	7,41
NJEMAČKA	924	1296	5,81
FRANCUSKA	602	1046	4,69
...			
UKUPNO	15837	22315	

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (01.10.2015.)

U Tablici broj 4 vidimo da su kao i prethodne dvije godine najbrojniji domaći turisti sa udjelom od 17,14 % u ukupnom broju turista. Nadalje, kao i prethodne dvije godine od stranih turista su najbrojniji bili Poljaci i Izraelci. Ukupan broj turista je i dalje u porastu.

Tablica 5: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2014. godine

	DOLAZAKA	NOĆENJA	POSTOTAK
KOREJA	4659	4933	16,51
IZRAEL	2088	2992	10,01
HRVATSKA	1573	2923	9,78
POLJSKA	2030	2461	8,23
NJEMAČKA	978	1984	6,64
MAĐARSKA	1134	1845	6,17
ČEŠKA	1463	1631	5,46
...			
UKUPNO	21947	29887	

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (01.10.2015.)

U Tablici 5 vidimo veliki preokret u strukturi turista koji su dolazili na područje grada Slunja 2014. godine. Najbrojniji turisti dolaze iz Koreje i čine 16,51 posto od ukupnog broja turista. Domaći turisti koji su prethodne četiri godine bili najbrojniji sada su na trećem mjestu. Uspoređujući ukupan broj noćenja na području grada Slunja 2010. godine sa brojem noćenja 2014. godine uviđamo porast od 57,97 %.

Za turizam grada Slunja znakovito je i izuzetno kratko zadržavanje gostiju u prosjeku od svega 1,3 dana, što je znatno manje i od također niskog prosječnog zadržavanja turista u Karlovačkoj županiji od 1,7 dana.

Iz postojeće tablice je vidljiv velik porast u dolascima turista iz Južne Koreje koji su inače smatrani pravom rijetkošću, ne samo u ovim krajevima, već i na području cijele Republike Hrvatske. Razlog toj iznenadnoj zainteresiranosti simpatičnih Azijata za ljepote naše zemlje je prilično neobičan. Naime, 2013. godine je u Južnoj Koreji emitiran veoma popularan reality show «Sisters over Flowers» gdje je pet južnokorejskih glumica provelo deset dana putujući Hrvatskom snimajući svoje avanture i doživljaje iz perspektive običnih turista. Na taj način su ovu mnogoljudnu zemlju pobliže upoznale s ljepotama i bogatim kulturno – povijesnim naslijeđem Republike Hrvatske i zainteresirale sunarodnjake da učine isto.

Važno je napomenuti u ovoj cijeloj priči da većinu svojih dolazaka ostvaruju preko azijskih putničkih agencija blisko povezanih sa domicilnim partnerima i prijevoznicima.

4.3. Receptivni kapaciteti

Receptivni čimbenici kao dio turističke ponude namijenjeni su prihvatu turista u mjestu njihova turističkog boravka pružajući im odgovarajuće sadržaje odmora i rekreacije. Dakle, pod pojmom receptivni kapaciteti podrazumijevamo sve objekte koji služe za smještaj i prehranu gostiju i koji njihovom boravku pružaju određeni rekreacijski sadržaj. Receptivne elemente možemo podijeliti na receptivne elemente u užem i u širem smislu. Pod receptivnim faktorima u širem smislu podrazumijevamo sve objekte i službe koji posredno služe turistima. Tu spadaju razni servisi, radnje, trgovine, mjenjačnice... U receptivne faktore u užem smislu ubrajamo ugostiteljske objekte za pružanje usluga smještaja i za pružanje usluga prehrane i točenja pića.

Ugostiteljstvo je izuzetno važan element turističke ponude jer upravo o kapacitetu smještaja u okviru ugostiteljske djelatnosti ovisi broj turista koji istovremeno mogu boraviti na određenom području. Moglo bi se čak reći da je i osnovni preduvjet za valorizaciju turističkog mjesta jer su izgrađenost i kvaliteta objekata za smještaj važan kriterij turističke valorizacije destinacije. Tako su destinacije skromnijih resursnih potencijala često bolje tržišno pozicionirane od pojedinih destinacija sa izvanrednim izvornim elementima, ali nažalost neadekvatnom materijalnom strukturom, prvenstveno smještajem. Atraktivni faktori pokreću potražnju za određenom turističkom destinacijom, ali ekonomska funkcija te destinacije bi bila beznačajna kada ne bi postojali receptivni elementi. Dakle, receptivni kapaciteti su odlučni za postizanje gospodarskih rezultata turizma, a time i za vršenje cjelokupne ekonomske funkcije turizma.

4.3.1. Smještajni kapaciteti Rastoka

Kolektivni smještajni objekti pružaju noćenje turistima u sobi ili nekoj drugoj jedinici, ali broj mjesta koji osiguravaju mora biti veći od minimuma određenoga za skupine osoba koje premašuju jednu obitelj, a sva mjesta u objektu moraju biti pod istim zajedničkim komercijalnim tipom rukovođenja, čak i ako objekt ne stvara profit. Privatni smještajni objekti prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti jesu objekti u kojima iznajmljivač vlasnik pruža usluge smještaja u sobi, apartmanu i kući za odmor, do najviše 10 soba, odnosno 20 stalnih postelja te usluge smještaja u kampu, organiziranome na zemljištu koje iznajmljuje vlasnik, s najviše 10 smještajnih jedinica, odnosno za 30 gostiju istodobno. Kuća ili stan za odmor jest svaka zgrada ili stan kojim se koristi sezonski ili povremeno, a nije smještajni objekt u kojima usluge smještaja pružaju pravne i fizičke osobe koje obavljaju ugostiteljsku djelatnost.²¹

²¹ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014.*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, prosinac 2014., str. 425

U tablici koja slijedi prikazani su podaci o smještajnim kapacitetima na području grada Slunja.

Tablica 6: Smještajni kapaciteti na području grada Slunja od 2010. – 2014. godine

	OBJEKTI	LEŽAJEVI	SOBE	APARTMANI
2010.	41	342	73	8
2011.	43	354	78	8
2012.	51	397	88	15
2013.	52	453	89	20
2014.	61	468	103	29

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (02.10.2015.)

Sadašnji broj ostvarenih noćenja na području grada Slunja svjedoči o značajnom porastu važnosti turizma. Taj se porast većim dijelom odnosi na noćenja u sobama za iznajmljivanje, a ne toliko u osnovnim smještajnim kapacitetima. Među njima je jedini značajni hotel „Mirjana“ u Donjem Nikšiću koji od ove godine u ponudi ima 58 soba na koje otpada oko četvrtina ukupnog broja noćenja na području grada Slunja.

Trenutno u samim Rastokama imamo 9 domaćinstava koja se bave iznajmljivanjem soba i apartmana.

4.3.2. Hotelijersko – ugostiteljski kapaciteti Rastoka

Imanje obitelji Holjevac „Pod Rastočkim krovom“ prostire se na tri otočića. Osim konobe u kojoj se mogu kušati specijaliteta ovoga kraja, kongresne dvorane, smještajnih kapaciteta, suvenirnice i nezaobilazna mlina, posjetitelji mogu posjetiti sedrenu špilju, a na livadi koju krasi totem iz Winnetoua (dio originalne scenografije sa snimanja filma „Blago iz srebrnog jezera“ iz 1962. godine) organiziraju se i vjenčanja na otvorenom.

U samim Rastokama nalazi se restoran Petro koji raspolaže sa kapacitetom stolova za 150 gostiju. U Rastokama također nalazimo još jednu konobu te jedan manji ugostiteljski objekt koji poslužuje samo piće.

5. RASTOKE KAO DIO PONUDE PUTNIČKIH AGENCIJA

Turizam se javlja tek interesom dovoljno jakog intenziteta i kod dovoljno velikog broja ljudi koji se iz osobnih razloga i motiva uključuju u turistička putovanja, tj. kretanja prema odredištu koje im kroz svoje sadržaje pružaju zadovoljenje turističkih potreba.

Turistička (putnička) agencija je maloprodajni objekt koji klijentima prodaje usluge vezane za putovanja i turizam, u ime dobavljača kao što su zrakoplovne kompanije, rent- a- car tvrtke, hotelijeri ili nudi i prodaje razne turističke angažmane i ture.

Turistički posrednici posreduju između turističke ponude i turističke potražnje, a imaju dvostruku obvezu- prema proizvođačima turističkih usluga i potrošačima, odnosno turistima. Turistima u njihovu domicilnom mjestu pružaju cjeloviti informaciju o turističkoj destinaciji (uz mogućnost usporedbe). Time oni uvelike pomažu ponudi, jer bi inače morala uspostavljati masovne kontakte s vrlo raspršenim potencijalnim potrošačima, pa joj štede vrijeme i novac.

Kada se govori o turizmu, pa tako i o turizmu u Rastokama podrazumijeva se postojanje razvijene turističke ponude. Misli se dakako, na jednu sveobuhvatnu ponudu turističkih usluga i proizvoda turističke privrede date zemlje na domaćem ili međunarodnom turističkom tržištu. Dakle, da bi se moglo govoriti o turističkoj ponudi moraju postojati svi elementi te ponude, od objekta ponude pa do cijene, ali i subjekta koji pravi ponudu.

Koristi u razvoju turizma pod utjecajem turističkih agencija je puno, a neke od njih su: brži razvoj turizma, produženje turističke sezone, izgradnja turističke infrastrukture u skladu sa zahtjevima potrošača, obogaćivanje sadržaja boravka turista, poticanje na veću potrošnju u turističkoj destinaciji, korištenje lokalne radne snage, utjecaj na podizanje kvalitete usluga, poticaj valorizacije kulturne baštine određene sredine, zaštita i obnavljanje te baštine.

Osim koristi možemo nabrojiti i neke štete kao npr. pritisak na niže cijene usluga, objekti namijenjeni nižoj ekonomskoj kategoriji potrošača, uniformiranost ponude, favoriziranje jedne destinacije na uštrb druge, uništavanje resursa.

5.1. Važnost uvrštavanja Rastoka u agencijsku ponudu

U drugoj polovici svibnja i prvoj polovici lipnja, te u rujnu, odnosno u predsezoni i posezoni, glavni posjetitelji Rastoka su organizirane grupe s autobusima. U to vrijeme Rastoke dnevno posjeti i više od 2000 osoba. Grupama se naplaćuje ulaz u Rastoke i one također moraju imati licenciranog vodiča koji ih vodi u obilazak.

Iz ovih razloga je veoma bitno da se Rastoke još intenzivnije pojavljuju u itineraru putničkih agencija jer bi uređen sustav s točno postavljenim pravilima i obvezama s obje strane mogao u velikoj mjeri pozitivno utjecati na razvoj turizma ovog kraja kao i na iskorištavanje potencijala lokacije i okruženja.

U ranije navedenim dijelovima rada iznešene su mnoge teze o razvoju turističke ponude kao i neslućene mogućnosti unapređenja iste, ali je jasno da je sve to teško ostvarivo ukoliko ne bude posjetitelja koji će doprinijeti takvom raspletu.

Stanovnici Rastoka, kao i gradske institucije, moraju pronaći način zajedničke međusobne, kao i suradnje s putničkim agencijama, ukoliko žele ići naprijed. Činjenica je da su više-manje svi posjedi u Rastokama u privatnom vlasništvu, pa je stoga vrlo teško nekoga uputiti na suradnju s bilo kim. Ali isto tako je jasno da su i gradske institucije značajno unaprijedile sam prostor Rastoka; postavljanjem info pultova na ulazima u same Rastoke, izgradnjom šetnice kroz iste, postavljanjem informativnih ploča za posjetitelje, kao i određenim pogodnostima za same stanovnike. Zbog tih razloga bi se trebao pronaći kompromis i dodatno se potruditi da svaki dio Rastoka bude dostupan individualnim i agencijskim posjetiteljima.

5.2. Turističke agencije na području Rastoka

U samim Rastokama za sada ne postoji niti jedna turistička agencija. Na cijelom području grada Slunja nalazi se samo jedna turistička agencija i to u mjestu Donji Nikšić – Mirjana Rastoke.

5.3. Međuagencijska suradnja i posredovanje

Turističke agencije se natječu za određeni dio tržišta. Njihov je cilj ostvarivanje dobiti. To je moguće ostvariti samo ako ponuda agencije odgovara preferencijama potrošača glede

kvalitete usluga. Inače se one suočavaju s mogućnošću tržišnog neuspjeha. Može se zaključiti da turistička agencija sve ostale koje se natječu na tržištu smatra konkurencijom. Međutim, česta je poslovna praksa i međusobno udruživanje turističkih agencija. Po pravilu se udružuju manje turističke agencije koje na taj način imaju priliku konkurirati mnogo većim poslovnim sustavima, što samostalno nisu u mogućnosti. Putničke se agencije udružuju radi kvantitativnog i kvalitativnog poboljšanja poslovanja.

5.3.1. Tuzemne agencije

Mnoge tuzemne agencije u ponudi imaju razgledavanje Rastoka. Najčešće se radi o jednodnevnim aranžmanima u sklopu posjete Nacionalnom parku Plitvička Jezera.

Neke od tuzemnih agencija koje goste dovode u Rastoke su: T. A. Galileo travel – Varaždin, T. A. Croatia Express, T. A. VB tours, T.A. Azelija, T. A. Omega Grupa, T. A. Laterna Sisak, T. A. Contineo- Pazin, T. A. Go Adriatic, T. A. RTA – Zagreb, T. A. Okolo-naokolo – Vrbovec, T. A. Orhideja i druge.

5.3.2. Inozemne agencije

Od inozemnih agencija tu su prisutne Sunday tour, Uno tour, Kompas Slovenija i druge. Vidljiv je značajan porast dolazaka turista s azijskog tržišta kao i pojava njihovih agencija kao direktnih ugovaratelja usluga ili kroz tuzemne partnere.

Poznato je da azijsko tržište u gospodarskom smislu nezaustavljivo raste. Samim tim i stanovnici istog se odvažuju za posjet udaljenijim zemljama, a Hrvatska je trenutni hit pa bi trebalo mudro iskoristiti ta saznanja i ostvariti bolju suradnju s njihovim agencijama.

5.4. Upravljanje zaštićenim krajobrazom Slunjčice

Značajan Krajobraz Slunjčica je prirodni i kultivirani krajolik velike biološke raznolikosti te krajobrazne i kulturno – povijesne vrijednosti i dodatno formiran stoljetnim ljudskim djelovanjem.

Plan upravljanja Značajnim krajobrazom Slunjčica izrađen je uz sudjelovanje predstavnika svih interesnih skupina na zajedničkim i moderiranim radionicama. Na temelju dobivenih rezultata radionica te prikupljenih podataka izrađen je Plan upravljanja ZK Slunjčica tijekom 2010. i 2011. godine.

Plan je javni dokument koji se odnosi na razdoblje 2012. – 2021. godine, a izrađen je s namjerom da se njime koriste svi korisnici prostora, stanovnici Značajnog krajobraza, poslovni subjekti, turistički djelatnici, zaštitari prirode ili bilo koji drugi zainteresirani pojedinci ili grupe.

Značajni krajobraz Slunjčica područje je velike krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti oblikovano složenim interakcijama čovjeka i prirode, a zaštićeno prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/2013) zbog svoje kulturno – povijesne vrijednosti.

Zakon o zaštiti prirode definira kategoriju značajnog krajobraza člankom 118:

1. Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bio raznolikosti i/ili geo raznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje
2. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.

Prema Zakonu o zaštiti prirode zaštićena područja moraju imati plan upravljanja za razdoblje od 10 godina, koji određuje razvojne smjernice, način izvođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem, te pobliže smjernice za zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva. Provedba plana upravljanja se analizira nakon pet godina i po potrebi obavi revizija plana upravljanja.

5.4.1. Institucije grada Slunja

Grad Slunj je kroz nekoliko zadnjih godina uložio značajna sredstva u unapređenje turističke ponude kraja s posebnim naglaskom na Rastoke. Uređena je šetnica kroz Rastoke, obnovljena je javna rasvjeta, postavljeni su info pultovi na više gradskih lokacija kao i karte užeg gradskog područja. Od strane Turističke zajednice grada Slunja su izdane brošure i vodiči s

najznačajnijim lokalitetima, znamenitostima i manifestacijama na području grada i samih Rastoka. Ove godine je osnovano i Turističko vijeće kao spona između gradskih vlasti s jedne strane i hotelijera, ugostitelja, privatnih iznajmljivača i ostalih turističkih djelatnika s druge strane. Svrha istog je dogovorno donošenje odluka o daljnjem razvoju i unapređenju turizma slunjskog područja, a osobito Rastoka kao nositelja turističke ponude.

Komunalac d.o.o. je društvo za vodoopskrbu i odvodnju grada Slunja. Kao što je spomenuto, područje grada Slunja ima nedovoljno razvijenu infrastrukturu što negativno utječe na okoliš i onemogućuje otvaranje proizvodnih kapaciteta. Plan Hrvatskih voda i grada Slunja je izgradnja pročištača otpadnih voda i izgradnja cjelovitog kanalizacijskog sustava što će značajno pridonijeti daljnjim mogućnostima unapređenja turističke ponude.

Lipa d.o.o. je komunalno poduzeće grada Slunja koje brine o odvozu otpada i uređenju javnih površina Slunja i Rastoka.

5.4.2. Institucije Karlovačke županije i Republike Hrvatske

Zaštićenim krajobrazom Slunjčice upravlja javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Karlovačke županije – NATURA VIVA.

Temeljem Zakona o zaštiti prirode donesenom 1994. godine, sve županije u Republici Hrvatskoj, koje su imale na svome području dijelove prirode upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti morale su osnovati Javne ustanove koje će upravljati tim zaštićenim područjima.

Županijska skupština Karlovačke županije, Odlukom o osnivanju, osnovala je javnu ustanovu za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Karlovačke županije na 33. sjednici održanoj 03. prosinca 2004. godine. Odlukom o osnivanju registrirana je pri Trgovačkom sudu u Karlovcu, kao neprofitna organizacija u vlasništvu osnivača. Ustanovom upravlja Upravno vijeće u skladu sa zakonom. Prema odlukama upravnog vijeća poslovanje Ustanove vodi ravnatelj, a zajedno sa predstavničkim tijelima županije uzajamno koordiniraju sveukupni rad u okviru zaštite prirode na području Karlovačke Županije.

Javna ustanova nastoji javnosti, naročito djeci, omogućiti sudjelovanje u konkretnim aktivnostima kao što su upoznavanje fenomena krša uz posjet speleološkim objektima, upoznavanje živog svijeta kopnenih voda, rijetkih i ugroženih biljnih vrsta vlažnih travnjaka.

Stručnim vođenjem, školama u prirodi i predavanjima nastoji se upoznati javnost s prirodnim vrijednostima ZK Slunjčica, mogućnostima gospodarenja u zaštićenom području, zakonima i pravilnicima o zaštiti prirode, s ciljem usklađivanja potreba čovjeka i prirode. Jedan od ciljeva Javne ustanove je razviti aktivnosti vezane za istraživačku stanicu koja bi svim posjetiteljima, a prvenstveno djeci pružila mogućnost da upoznaju prirodne vrijednosti ZK Slunjčica kroz stručno – edukativni program Javne ustanove.

5.4.3. Vizija razvoja Rastoka kao destinacije

Određeni utjecaj na dodatni razvoj Rastoka kao destinacije mogli bi imati pojedini razvojni ili infrastrukturni planovi u budućnosti koji podrazumijevaju veće zahvate u Rastokama ili njihovom okruženju. No, ti pothvati osim što moraju voditi računa o fizičkom kapacitetu prostora, moraju zadovoljiti i aktualne uvjete gospodarenja u zaštićenim područjima koje propisuje Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije kao nositelj planiranja i provođenja svih aktivnosti vezanih uz upravljanje i korištenje značajnog krajobraza Slunjčica.

Prema sadašnjim saznanjima većina planiranih projekata mogla bi čak poboljšati stanje zaštite okoliša, odnosno smanjiti pritisak na prihvatni kapacitet. Tu se primarno misli na planiranu izgradnju slunjske cestovne obilaznice, koja će bitno smanjiti štetne utjecaje uslijed velikog automobilskeg prometa u neposrednoj blizini Rastoka. I planirani projekt sportsko – rekreacijskog centra Rastoke na lokalitetu Napoleonov magazin mogao bi povoljno djelovati na okoliš, jer bi usmjerio neke potencijalno opasne turističke sadržaje iz prostora zaštićenog krajobraza neposredno uz obalu Slunjčice i Korane u prostor izvan granica ZK.

Uzme li se u obzir izgled mreže postojećih staza za kretanje pješaka po Rastokama, evidentno je da bi se prihvatni kapacitet mogao značajno povećati već stvaranjem sustava kružnog obilaska. On bi sadašnji prihvatni kapacitet mogao od otprilike dvjestotinjak osoba u sat vremena u najmanju ruku utrostručiti, jer bi se značajno minimiziralo mimoilaženje posjetitelja na razmjerno uskom putu od autobusnog parkirališta iznad Korane do samih

Rastoka. Na taj način bi doživljaj prostora mogao biti bolji sa većim brojem posjetitelja, jer bi se oni mogli kontinuirano pomicati predviđenom kružnom stazom bez problematičnih mimoilaženja.

U slučaju individualnih posjetitelja učinak kružnog obilaska bio bi znatno manji, jer se njih ne može prisiliti na obilazak uvijek u istom smjeru i sličnom brzinom. No, broj individualnih posjetitelja je u dnevnom ritmu znatno manji, pa bi u njihovom slučaju moglo doći do problema tek uslijed znatnijeg brojčanog povećanja te kada bi istodobno uz maksimalnu posjećenost od strane individualnih posjetitelja odvijala i posjeta većeg broja autobusnih turista.

Dakle sadašnji maksimalni broj posjetitelja od otprilike 2000 dnevno u vrijeme prevladavanja organiziranih obilaska autobusima i otprilike 1000 dnevno u ljetnoj sezoni kada dolaze pretežno individualni turisti, mogao bi se udvostručiti bez ozbiljnih opasnosti po okoliš i bez smanjenja zadovoljstva posjećivanja. Za to su potrebne samo dvije osnovne intervencije – organizacija kružnog obilaska s pripadajućim putokazima i oznakama te povećanje broja parkirališnih mjesta u zoni oko Rastoka.

Te dvije intervencije ključne su i za ostvarivanje koncepta održivog razvitka kao oblika razvoja koji istodobno garantira očuvanje prirodnog okoliša kao razvojnog resursa i gospodarski prosperitet stanovnika Rastoka i grada Slunja u cjelini.

Ostala dva hipotetska scenarija razvoja, a to su stagnacija i znatno intenzivniji turistički razvoj ne mogu se ocijeniti niti realnima niti društveno opravdanim.

Ograničenja u broju posjetitelja nisu potrebna jer povećani broj pješaka u području Rastoka ne može bitno povećati ugroženost okoliša, odnosno sedre, budući da se zadržavanje pješaka predviđa samo u okviru staza koje ne bi dovodile u opasnost temeljni fenomen. Štoviše, povećan broj pješačkih posjetitelja vjerojatno bi ubrzao odluku o uklanjanju automobilske prometa u Rastokama kao znatno štetniji oblik djelovanja na okoliš.

Znatno intenzivniji turistički razvoj nije moguć jer bi podrazumijevao određene intervencije u prostoru koje ne bi bile opravdane niti s gospodarskog motrišta niti s motrišta zaštite okoliša. Tu se primarno misli na eventualno proširenje postojećih staza kao teško izvedivo u uvjetima

prostornih ograničenja. Ograničavajući faktor je i osiguranje prava vlasništva nad objektima u Rastokama. Tu se prvenstveno misli na planove o uređenju novih javnih staza u sjevernom djelu Rastoka kroz privatne posjede vlasnika i ideje o preuređenju većine objekata u cjelovito hotelsko „, etno „, naselje, a što u novim okolnostima nije realno.

Na području Rastoka već se odvija niz različitih vrsta turizma, kao što su, na primjer, lovni i ribolovni turizam, kulturni i etno turizam (razni tečajevi), turizam manifestacija (Eko jesen u Rastokama), gastronomski turizam i još poneke vrste koje ishodište imaju na ovom području kao što su kanuing, rafting, biciklizam, pustolovni turizam, šetački turizam itd. Rastoke i Slunj mogu ne samo zadržati navedene vrste turizma i dodatno ih unaprijediti kvalitetom i opsegom, nego i razviti nove, ali bi istodobno radi potrebe zaštite kod nekih postojećih vrsta trebalo voditi računa o ograničenjima.

Tako ribolovni turizam, osobito mušičarenje, ne bi trebalo dozvoliti na užem području Rastoka, pogotovo ne tamo gdje se kreću i borave turisti. Kanuing i Rafting ne bi se trebao odvijati na Korani i unutar područja ZK Slunjčica, nego bi polazište za takve rute trebalo biti nešto niže nizvodno izvan granica ZK.

Istodobno, sve vrste turizma koje nisu agresivne prema okolišu mogu naći mjesto u ponudi. Tako Rastoke mogu postati regionalno ishodište za sve programe učenja u prirodi, posebno na temu ljekovitog bilja, cvijeća, gljivarstva, promatranju ptica i sl. Mogu se tu održavati i razni tečajevi za manje grupe ne temu „, eko-etno“, fotografije prirode i slikanja. Trebalo bi osmisliti i programe za zimski boravak, tako da niti jedno godišnje doba ne bi trebalo ostati izvan korištenja.

Za realizaciju takvih planova bi bilo potrebno da se, osim postojećih smještajnih kapaciteta po domaćinstvima, izgrade i novi na području grada Slunja.

Slika 5: Napoleonov magazin i budući sportsko – rekreacijski centar

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja www.tz-slunj.hr (05.10.2015.)

6. ZAKLJUČAK

Zbog povećanja životnog standarda, kojim se povećava slobodno vrijeme, a pojedincu povjerava sloboda načina na koji ga može utrošiti uz financijska sredstva prijeko potrebna za njegovu realizaciju, raste razina prirodne osviještenosti i kulturne dosljednosti u ponašanju turističkog potrošača. Stoga je jedna od pretpostavki da će u turizmu subjekti turističke ponude i posrednici kvalitetom sadržaja svojih proizvoda donekle determiniranom uniformnošću ali definiranom kvalitetom u odnosu na kriterije razvojne održivosti odredišta, morati nastaviti udovoljavati zahtjevima rastućeg turističkog tržišta. Pritom je potrebno ostaviti slobodan manevarski prostor pojedincu za izražavanje i zadovoljavanje individualnih ideja i to bez obzira na način organizacije dolaska u odredište i način korištenja usluga.

Rastoke su glavna turistička privlačna točka za šire područje. Posjetiteljima treba omogućiti kvalitetniji doživljaj Rastoka osmišljenim načinom obilaska te omogućiti zanimljiv i nešto duži boravak na ovom lokalitetu aktivacijom i drugih mogućnosti kao što su obilazak Starog grada, Napoleonovog magazina, središta Slunja te okolice, bilo pješice ili na biciklu. Na tragu tome je i planirana turistička zona kod Napoleonovog magazina, koja kad se realizira može znatno utjecati na povećanje atraktivnosti boravka na ovom području.

Razvoj turizma ima svrhu poboljšanja života lokalnog stanovništva, bez negativnih utjecaja na prirodni i kulturni okoliš, a to se može postići jedino turističkom potrošnjom na tom području. Od posjetitelja koji dođu, pogledaju i odu zajednica nema koristi, stoga je primjerice naplata ulaza u Rastoke grupama dobra odluka koju su agencije prihvatile te se ne osjeća smanjenje dolaska njihovih gostiju. Osim naplate ulaza i parkinga, potrošnju treba realizirati na što je moguće više načina kao što je kupnja suvenira i lokalnih proizvoda, turističkih karata, CD-a i slično. Posjetitelje treba odgovarajućom ponudom navesti na potrošnju, a primjerenom vrijednošću za novac i atraktivnošću turističkog proizvoda navesti ih na ponovni dolazak.

Na gradu Slunju, Turističkoj zajednici grada Slunja, Javnoj Ustanovi Karlovačke županije, drugim uključenim institucijama, turističkim agencijama i zainteresiranim privatnim sektorom je da u međusobnoj komunikaciji planiraju, izrađuju i provode programe i projekte razvoja i unapređenja održivog turizma na području Rastoka i grada Slunja.

LITERATURA:

A.) KNJIGE

1. Bilen, M., Bučar, K. : *Osnove turističke geografije*, Mikrorad, Zagreb, 2004.
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici; *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
3. Mikić, M., Orsag, S., Pološki Vokić, N., Švaljek, S., *Ekonomski leksikon*, Masmedia, Zagreb, 2011.
4. Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990.

B.) INTERNET

1. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (01.10.2015.)
2. Grad Slunj, www.slunj.hr (18.09.2015.)
3. Rastoke – Slunj, www.slunj-rastoke.com (12.09.2015.)
4. Restoran Petro, www.petro-rastoke.com (15.09.2015.)
5. Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr (10.09.2015.)
6. Turistički centar Mirjana, www.mirjana-rastoke.com (15.09.2015.)

C.) OSTALO

1. *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., dostupno na www.karlovac-nature.hr
2. *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014.*, Zagreb, prosinac 2014., dostupno na www.dzs.hr

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2010. godine.....	29
Tablica 2: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2011. godine.....	30
Tablica 3: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2012. godine.....	30
Tablica 4: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2013. godine.....	31
Tablica 5: Statistika dolazaka i noćenja po zemljama 2014. godine.....	31
Tablica 6: Smještajni kapaciteti na području grada Slunja od 2010. – 2014. godine.....	34

POPIS SLIKA:

Slika 1: Stari grad Slunj.....	6
Slika 2: Rastoke.....	7
Slika 3: Izvor Slunjšice	16
Slika 4: Rastočka mlinica	19
Slika 5: Napoleonov magazin i budući sportsko – rekreacijski centar.....	43

POPIS PRILOGA:

Prilog 1: Pravila posjećivanja javne turističke infrastrukture na području
naselja Rastoke.....49

Prilog 1:

PRAVILA POSJEĆIVANJA JAVNE TURISTIČKE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU NASELJA RASTOKE

1. Javnu turističku infrastrukturu u naselju Rastoke čine javno prometne površine sljedećih oznaka: k.č.br. 59, 1689, 1682, 1706, 1751, 1972, te dio 215 (nastavak šetnice od izlaza ispod D1 do mosta sv. Ivana) sve u zk. ul. 34 k.o. Slunj 1
2. Svi uključeni subjekti (posjetitelji, djelatnici Turističke zajednice grada Slunja, djelatnici gospodarskih subjekata i ostali) obavezni su poštivati privatnost posjeda, pravila kulturnog ponašanja i ova pravila
3. Naselje Rastoke su dio zaštićenog krajobraza rijeke Slunjčice i posjetitelji se moraju pridržavati pravila ponašanja u zaštićenom području prema Zakonu o zaštiti prirode i Javne ustanove „ Natura Viva „
4. Sve organizirane grupe obavezne su platiti naknadu za korištenje javne turističke infrastrukture (prema cjeniku)
5. Iznimno od točke 4. ovih Pravila omogućuje se besplatno korištenje javne turističke infrastrukture od / do poduzeća (ulaz 3) grupama posjetitelja koji dolaze radi konzumiranja sljedećih vrsta usluga: usluga jela, (ručak, večera), smještaja, kongresa i razgledavanja privatnih posjeda, u suprotnom ako koriste ostalu infrastrukturu obavezni su platiti naknadu prema cjeniku turističke zajednice. Navedene djelatnosti moraju biti registrirane djelatnosti poduzeća sa sjedištem u Rastokama
6. Grupe posjetitelja koje koriste uslugu poduzeća na području Rastoka sa sjedištem u Rastokama dužni su dokazati korištenje usluge voucherom ili računom djelatnicima Turističke zajednice grada Slunja
7. Poduzeća sa sjedištem u Rastokama se obvezuju najaviti dolazak grupe posjetitelja na konzumaciju njihove usluge 24 sata prije dolaska grupe
8. Grupe posjetitelja turističku infrastrukturu moraju koristiti isključivo po javnim površinama i po pravcima kretanja koje odredi Turistička zajednica
9. Pravci kretanja će biti naznačeni na info kartama koju će svaki gost dobiti plaćanjem naknade
10. Posjetitelji zatečeni na bilo kojem djelu turističke infrastrukture su obavezni na traženje djelatnika Turističke zajednice grada Slunja predložiti potvrdu o plaćanju naknade za korištenje turističke infrastrukture
11. Iskrcaj / ukrcanj putnika i naplata se vrše u ulazima 1 (kod Lipe) i 3 (na šetnici)

12. Nakon iskrcaja putnika autobusi su obavezni parkirati na mjestima predviđena Odlukom o parkiranju Grada Slunja (Glasnik Karlovačke županije 11/14)
13. Iznimno za grupe koje koriste usluge poduzeća sa sjedištem u Rastokama obavezan je iskrcaj putnika na ulazu 3 (kod šetnice) nakon čega autobusi moraju parkirati na mjesta predviđena Odlukom o parkiranju Grada Slunja (Glasnik Karlovačke županije 11/14)
14. Grupe posjetitelja mogu turističku infrastrukturu koristiti najavljeni ili nenajavljeni
15. Ulaz u područje je dozvoljen od 8,00 – 20,00 h
16. Grupe koje se najave minimalno jedan dan prije dolaska ostvarit će posebne popuste definirane cjenikom
17. Najave se vrše e-mailom na info@tz-slunj.hr ili fax 047/777-630
18. Grupe koje u pratnji imaju licenciranog vođača za Karlovačku županiju ostvaruju popust definiran cjenikom
19. Grupe koje konzumiraju ugostiteljsku uslugu ili uslugu smještaja na području Turističke zajednice grada Slunja ostvaruju popust definiran cjenikom (za ostvarivanje popusta obvezni su predložiti voucher ili račun za tu uslugu)
20. Cjenik Turističke zajednice se odnosi samo na kretanje javnom turističkom infrastrukturom, a sve grupe koje žele konzumirati neku drugu uslugu plaćaju naknadno pružateljima usluge
21. Ova pravila se primjenjuju od 01. svibnja 2015. godine

CJENIK	
ODRASLI	30,00 KN / PO OSOBI
DJECA OD 7-18 GODINA, STUDENTI, UMIROVLJENICI	20,00 KN / PO OSOBI
DJECA DO 7 GODINA, OSOBE S INVALIDITETOM	OSLOBOĐENI PLAĆANJA

- pod grupom se smatra organizirani dolazak od minimalno 9 osoba (busevi, mini busevi)
- unaprijed najavljenim grupama (najmanje 24 sata prije dolaska) odobrava se 10 % popusta

- grupama koje na području Turističke zajednice grada Slunja imaju dogovorenu ugostiteljsku uslugu (ručak, večera, kongres) odobrava se 20 % popusta (uz predočenje vouchera ili računa)
- ako grupa ima vodiča koji posjeduje licencu za Karlovačku županiju, odobrava se 10 % popusta
- popuste je moguće zbrajati
- profesori, nastavnici, pratitelji grupe i vozači imaju gratis ulaz
- cijena naknade ne uključuje posjete privatnim imanjima
- cjenik se primjenjuje od 01. svibnja 2015. godine

NAPOMENA: ZA 2015. GODINU SVIM UČENIČKIM GRUPAMA ODOBRAVA SE POPUST OD MAKSIMALNI POPUST OD 40 % BEZ OBZIRA NA USLUGE KOJE KONZUMIRAJU

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja www.tz-slunj.hr (06.10.2015.)